

Kampen mot klockan

En undersökning av nyinvandrade
grundskoleelevers prestationer

Innehåll

1	Inledning	2
2	Sammanfattning av resultaten	4
3	Skolprestationer på kommunnivå	5
3.1	Individernas egenskaper	5
3.2	Stora skillnader i studieprestationer	7
3.3	Skillnader i studieprestationer återfinns över hela landet	8
4	Vilka egenskaper karakteriserar framgångsrika kommuner?	11
4.1	Tydliga regionala skillnader i prestationer	12
4.2	Positivt samband mellan prestationer för nyinvandrade och ej nyinvandrade	13
4.3	Inget samband mellan kostnader och resultat	14
4.4	Nyinvandrade framgångsrika i skolor med enskilda huvudmän	15
4.5	Andelen nyinvandrade elever påverkar inte resultaten	17
5	I vilka kommuner uppnås goda resultat?	19
5.1	I vilka kommuner uppnåddes goda resultat läsåret 2017/18?	19
5.2	I vilka kommuner har goda resultat uppnåtts över tid?	22
5.3	Hur presterar individer i storstäder?	23
5.4	Vilka kommuner uppvisar en positiv utveckling?	24
6	Vad gör de kommuner som lyckas?	26
6.1	Politisk styrning	26
6.2	Ledarskap och organisation	28
6.3	Modersmål och studiehandledning	29
7	Slutsatser	31
8	Referenser	34
	Appendix 1 Definitioner	35

1 Inledning

De mediokra resultaten i den svenska skolan har under lång tid väckt uppmärksamhet. Det är väl känt att en rad faktorer – som elevernas socioekonomiska bakgrund, föräldrarnas utbildningsnivå och lärarnas förväntningar – spelar roll för elevernas betyg.

En grupp som uppmärksammas särskilt för de mediokra resultaten är de nyinvandrade – eleverna som har haft fyra år på sig, eller mindre, för att uppnå gymnasiebehörighet. Tidpunkten för när en person invandrat till Sverige är ofta avgörande för möjligheterna att lyckas i skolan.

Med tanke på att de nyinvandrade i dag utgör en betydande andel av grundskoleeleverna – 7 procent av eleverna som slutade nionde klass 2018 – borde deras skolsituation komma högre upp på den politiska agendan. De nyinvandrades skolsituation är inte en marginell eller övergående fråga, utan en fråga som har stor påverkan på skolans organisation, lärarnas arbetssituation och resultaten i skolan.

En väl fungerande integration är av avgörande betydelse för näringslivet. Bättre skolresultat bland de nyanlända skulle inte bara förbättra företagens möjligheter till en god kompetensförsörjning och leda till effektivare användning av skattemedel. På sikt skulle det också minska utanförskapet som skapar social oro och försämrar förutsättningarna för tillväxt och välbefinnande.

Enligt Skolverkets statistik hade elever med svensk bakgrund under läsåret 2017/18 ett genomsnittligt meritvärde motsvarande 240. Utrikes födda elever, som invandrat före skolstart eller under de första åren i skolan, uppnådde ett genomsnittligt meritvärde på 236. Nyinvandrade elever uppnådde däremot ett genomsnittligt meritvärde på 136 – avsevärt lägre än de två andra grupperna. Även när det gäller behörigheten till yrkesprogrammen märks tydliga skillnader. Lsåret 2017/18 uppnådde omkring nio av tio av niondeklassarna som var födda i Sverige eller hade kommit till Sverige under skolans första år behörighet till ett yrkesprogram. Bland de nyinvandrade eleverna var motsvarande andel 29 procent. Dessa mönster är inte nya, även om antalet nyinvandrade ökat under senare år.

Att antalet år i skolan spelar roll för resultaten är egentligen inte så förvånande. På senare år har stora flyktinggrupper kommit till Sverige från länder som präglats av långvariga krig och kriser och där utbildningsnivån varit relativt låg. Väl i Sverige kommer eleverna till en skolsituation där de snabbt behöver lära sig svenska, ofta även engelska, och samtidigt läsa in ämneskunskaper i en lång rad ämnen för att uppnå behörighet för gymnasiet. Det kan för många vara en övermäktig uppgift.

Just därför är det särskilt viktigt att dessa elever får bästa möjliga förutsättningar att komma i kapp. I juni 2017 presenterades utredningen "Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet".¹ Den ledde bland annat till förstärkningar av rätten till studiehandledning och utökade möjligheter till anpassad timplan, men flera förslag i utredningen har inte tagits vidare.

¹ SOU 2017: 54 *Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet*

Variationerna mellan kommunerna visar att det finns en hel del att lära av hur framgångsrika huvudmän arbetar. När det finns ett politiskt engagemang, ett tydligt ledarskap genom hela styrkedjan, kompetent personal som kan stötta eleverna på deras modersmål och höga förväntningar på eleverna finns förutsättningar för såväl förutsägbarhet som flexibla metoder. Det innebär att skolpolitiker på kommunal nivå har både ett stort ansvar och stora möjligheter att påverka resultaten.

Bristerna i grundskolan hade möjligen varit mindre problematiska, om gymnasiet och komvux hade varit bättre anpassade för att fånga upp gruppen i fråga. De elever som inte lyckas uppnå gymnasiebehörighet i svenska hamnar ofta på något av gymnasiets introduktionsprogram, framför allt språkintrödn, som är tänkta för elever med svaga förkunskaper i svenska språket. Av eleverna som började på språkintrödn år 2011 hade 9 procent avslutat ett nationellt gymnasieprogram med gymnasieexamen eller studiebevis fem år senare. Motsvarande andel för de elever som påbörjade sina studier vid ett nationellt gymnasieprogram samma år är 78 procent.

En gymnasieutbildning ger, till skillnad från en grundskoleutbildning, goda chanser till jobb, en stabil inkomst eller fortsatta studier. De som saknar gymnasieutbildning är i högre utsträckning långtidsarbetslösa.² Ett tidigt skolmisslyckande kan alltså, i förlängningen, leda till enorma kostnader: för eleverna, som behöver ha tillgång till en god utbildning för att kunna gå vidare ut i arbetslivet, för företagen, som i dag har svårt att hitta kompetent personal samt – inte minst – för det omkringliggande samhället, som har ett intresse av att skolan är kostnadseffektiv och håller hög kvalitet.

Den akademiska forskningen kring nyinvandrade elevers skolsituation är relativt begränsad. Svenskt Näringsliv har låtit analysföretaget Damvad göra en sammanställning av resultaten bland nyinvandrade i olika kommuner för att se hur de varierar. Vi har också gjort intervjuer med skolchefer, skolledare, lärare och verksamhetsutvecklare i kommuner som lyckats förhållandevis väl, för att identifiera viktiga framgångsfaktorer.

Studien är inte heltäckande, utan är tänkt att ge en fingervisning om hur stor variationen mellan olika skolor och kommuner fortfarande är och vilka faktorer som kan vara intressanta att studera närmare för att stärka nyinvandrades lärande. Om välfungerande metoder kunde spridas mellan kommuner och skolor skulle mycket vara vunnet.

Karin Rebas

Svenskt Näringsliv

² Se till exempel: Ackum, Susanne; Lundbäck, Mattias och Sobolevskaia, Tamara *En analys av ungdomars etablering på arbetsmarknaden* Svenskt Näringsliv, 2018.

2 Sammanfattning av resultaten

I denna rapport har vi undersökt nyinvandrade niondeklassares studieresultat på kommunnivå under läsåren 2014/15–2017/18. Syftet har varit att identifiera framgångsfaktorer som kan leda till bättre studieresultat för nyinvandrade elever. Bland resultaten märks:

- Hur kommuner arbetar med att ta emot nyinvandrade elever är avgörande för elevernas skolresultat och framtid i Sverige. Trots likartade förutsättningar finns det stora skillnader när det gäller de nyinvandrade elevernas skolresultat i olika kommuner.
- Nyinvandrade elevers resultat bör inte vara en fråga för enskilda lärare eller enskilda skolor. Goda resultat bygger på en väl fungerande styrkedja och ett tydligt ledarskap genom hela organisationen. Lokala mål, höga förväntningar och fokus på resultat fortplanter sig och får effekt i organisationen.
- Studieresultaten, mätta som andelen behöriga till yrkesprogram och genomsnittligt meritvärde, skiljer sig markant mellan nyinvandrade och ej nyinvandrade elever. Nyinvandrade elever uppnår märkbart sämre studieresultat än andra elever. Både antalet nyinvandrade elever och studieresultaten inom denna grupp har varierat över tid, men under det senaste läsåret (2017/18) har jämförelsevis goda resultat uppnåtts.
- Skillnader i studieprestationer mellan elevgrupperna återfinns i samtliga svenska län. Nyinvandrade elever uppnår dock relativt goda resultat i kommuner med storstadsprägel. Vissa kommuner utmärker sig genom att nyinvandrade elever presterat väl både över tid och under det senaste läsåret (2017/18) avseende både meritvärden och behörighet till yrkesprogram: Vallentuna, Flen, Södertälje, Skurup, Sunne, Kiruna samt Tanum.
- Fagersta utmärker sig med att ha den starkaste utvecklingen sett till andel behöriga till yrkesprogram mellan läsåren 2014/15 och 2017/18, medan Alingsås haft den starkaste utvecklingen sett till meritvärde. Ludvika, Falun och Åstorp är andra kommuner där utvecklingen varit positiv för båda prestationsmått.
- Andelen nyinvandrade elever verkar påverka skolresultaten i relativt liten omfattning.
- Det tycks inte finnas någon korrelation mellan satsade medel och skolresultat. Utökade resurser är ingen snabb lösning – det avgörande är hur resurserna används.
- Nyinvandrade elevers skolresultat samvarierar med icke nyinvandrade elevers skolresultat. Faktorer som lyfter resultaten för övriga elever kan också gynna nyinvandrade elever.
- Nyinvandrade elever i friskolor når bättre resultat än motsvarande grupp i kommunala skolor – det kan dock finnas bakgrundsfaktorer som förklarar dessa skillnader.
- Det är av stor vikt att gå vidare med att undersöka de kritiska framgångsfaktorerna och hur kunskapen om dessa framgångsfaktorer kan spridas snabbare och mer framgångsrikt.

3 Skolprestationer på kommunnivå

I denna rapport presenteras information om nyinvandrade grundskoleelevers skolprestationer på kommunnivå. Syftet är att tillhandahålla ett underlag för kommande studier där framgångsfaktorer inom utbildning för nyinvandrade ska identifieras, samt att identifiera de kommuner där goda resultat uppnås.

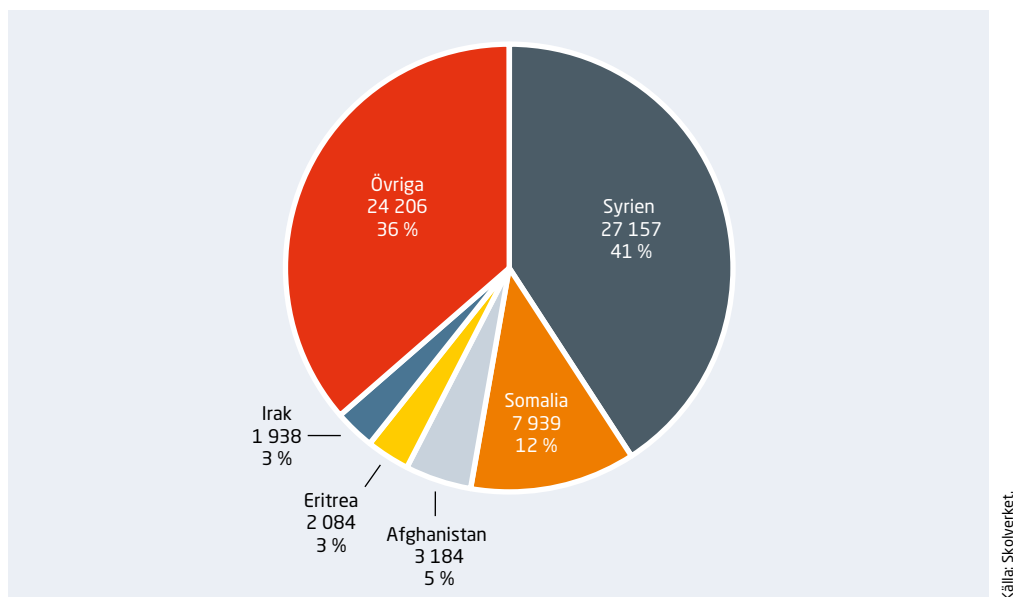
Vi fokuserar på resultat som uppnåtts av nyinvandrade individer samt individer med okänd bakgrund i nionde klass. Den förstnämnda kategorin innefattar individer som kommit till Sverige under de senaste fyra åren. Den sistnämnda kategorin innefattar i stor utsträckning nyinvandrade som inte hunnit få ett personnummer. För enkelhetens skull kommer vi i denna rapport benämna *båda* dessa grupper som ”nyinvandrade elever”.

Dataunderlaget innefattar slutbetyg från individer i årskurs 9. Studieprestationer mäts i termer av andelen behöriga till yrkesprogram³ samt genomsnittliga meritvärden. Information om studieprestationer har inhämtats från Skolverket, medan kompletterande statistik har inhämtats från Kolada.

3.1 Individernas egenskaper

Elever i grundskolan som klassificeras som nyinvandrade härstammar från ett stort antal länder. Det vanligaste ursprungslandet var läsåret 2016/17 Syrien, som fyra av tio elever hade sitt ursprung från. Se box 3.1. Ungefär ytterligare en knapp fjärdedel av de nyinvandrade eleverna härstammar från något av länderna Somalia, Afghanistan, Eritrea eller Irak.

Figur 1.1 Nyinvandrade elevers ursprungsländer

Not: Statistiken avser nyinvandrade elever inskrivna i grundskolan (F-9) 15 oktober 2017.

³ För att uppnå behörighet till yrkesutbildning krävs godkänt betyg i ämnena svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i fem ytterligare ämnen

Även om antalet nyinvandrade elever i grundskolan är relativt lågt har andelen ökat sedan läsåret 2014/15, se tabell 3.1. Läsåret 2014/15 avslutade 5 300 nyinvandrade elever samt elever av okänd bakgrund nionde klass. Detta motsvarar 5 procent av det totala antalet elever som avslutade nionde klass. Läsåret 2017/18 var samma siffra 8 273, vilket motsvarade 7 procent av det totala antalet elever.

Ungefär tre fjärdedelar av eleverna var av svensk bakgrund under båda läsåren – ungefär en fjärdedel hade således utländsk bakgrund. Värt att notera är att kategorin ”utländsk bakgrund” förstås innefattar både nyinvandrade samt individer med utländsk härkomst som inte är nyinvandrade.

Tabell 3.1 Bakgrund hos elever som avslutat nionde klass

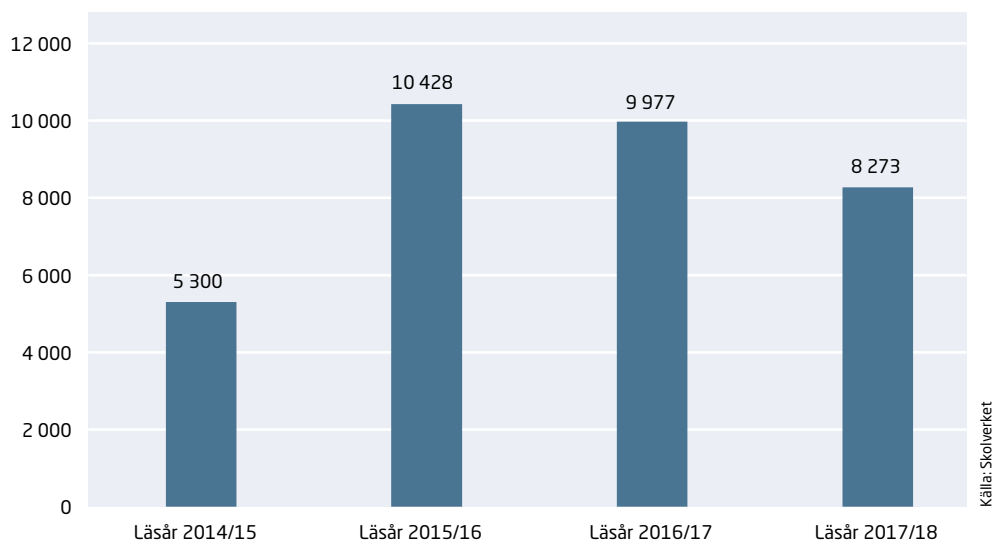
Bakgrund	Läsår 2014/15		Läsår 2017/18	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Ej nyinvandrad	92 361	95 %	102 310	93 %
Nyinvandrad	5 300	5 %	8 273	7 %
Totalt	97 661	100 %	110 583	100 %
Svensk bakgrund	74 637	76 %	81 616	74 %
Utländsk bakgrund	23 024	24 %	28 967	26 %
Totalt	97 661	100 %	110 583	100 %

Källa: Skolverket

Not: Urvalet består av samtliga elever som avslutat årskurs 9, alltså elever med slutbetyg såväl från det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet som andra bedömningssystem. Även elever som saknar godkänt betyg i alla ämnen, alltså elever som saknar slutbetyg, ingår.

Antalet nyinvandrade elever i nionde klass har dock varierat över tid, se figur 3.1. Antalet nyinvandrade elever närapå fördubblades från 5 300 till 10 428 individer mellan läsåren 2014/15 och 2015/16. Antalet nyinvandrade elever i nionde klass har dock minskat något de två senaste läsåren.

Figur 3.1 Antal nyinvandrade i nionde klass

Källa: Skolverket

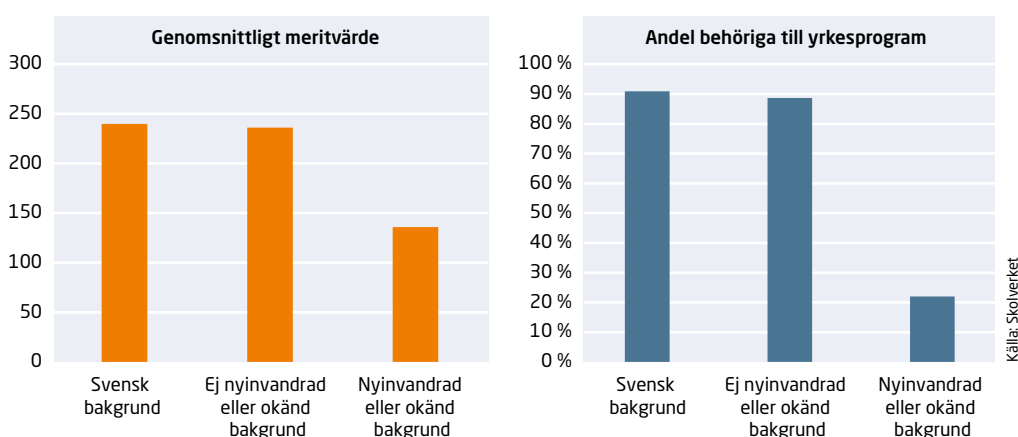
3.2 Stora skillnader i studieprestationer

Studieresultaten, mätta som andelen behöriga till yrkesprogram och genomsnittligt meritvärde, skiljer sig markant mellan nyinvandrade och ej nyinvandrade elever. Se figur 3.2. Elever med svensk bakgrund uppnådde läsåret 2017/18 ett genomsnittligt meritvärde motsvarande 240. Elever som inte är nyinvandrade uppnådde ett genomsnittligt meritvärde på 236. Nyinvandrade elever uppnådde däremot ett genomsnittligt meritvärde på 136 – markant lägre än de två jämförelsegrupperna.

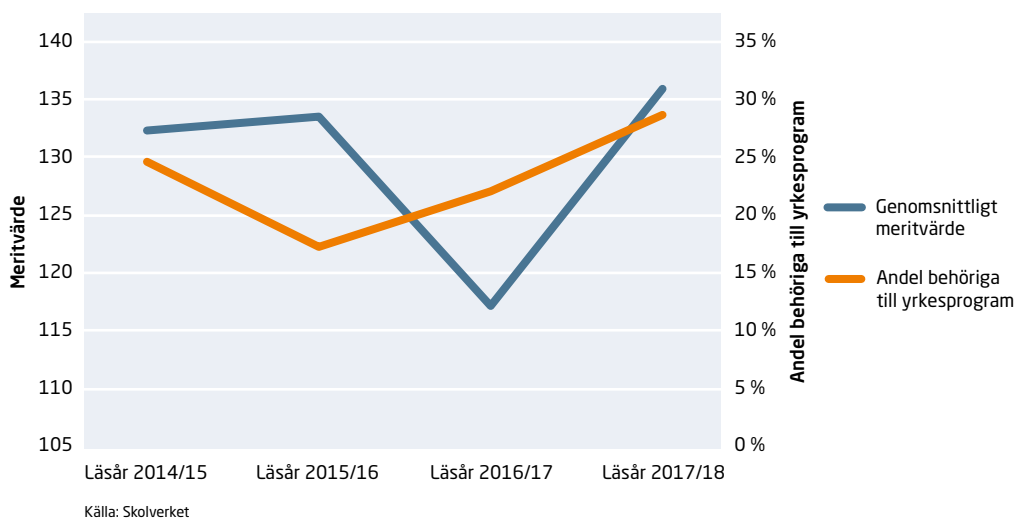
Även avseende behörighet till yrkesprogram uppenbaras tydliga skillnader mellan grupperna. 29 procent av de nyinvandrade eleverna uppnådde behörighet till ett yrkesprogram vid avslut av nionde klass. I jämförelsegrupperna uppnådde ungefär nio av tio elever behörighet.

Nyinvandrade elevers prestationer har dock varierat över tid. Men sedan läsåret 2016/17 har utvecklingen varit positiv, se figur 3.3. För nyinvandrade elever minskade det genomsnittliga meritvärdet med 17 poäng mellan läsåren 2014/15 och 2016/17. Lsåret 2017/18 ökade dock meritvärdet med 19 poäng jämfört med läsåret innan.

Figur 3.2 Stora skillnader i studieresultat (läsåret 2017/18)

Figur 3.3 Utveckling för nyinvandrade elevers meritvärde och behörighet till yrkesprogram

Andelen behöriga till yrkesprogram minskade från 25 procent till 17 procent mellan 2014/15 och 2015/16. Året därpå ökade dock andelen behöriga till yrkesprogram – till 2017/18 hade andelen därmed ökat med totalt 3 procentenheter sedan 2014/15.

3.3 Skillnader i studieprestationer återfinns över hela landet

Skillnaderna i studieprestationer återfinns i samtliga län. I figur 3.4 beskrivs andelen behöriga till yrkesprogram per län fördelat på nyinvandrade, inklusive individer med okänd bakgrund, samt övriga individer. I figur 3.5 nedan beskrivs de genomsnittliga meritvärden som uppnåtts av elever i respektive län. Båda figurerna beskriver prestationer läsåret 2017/18.

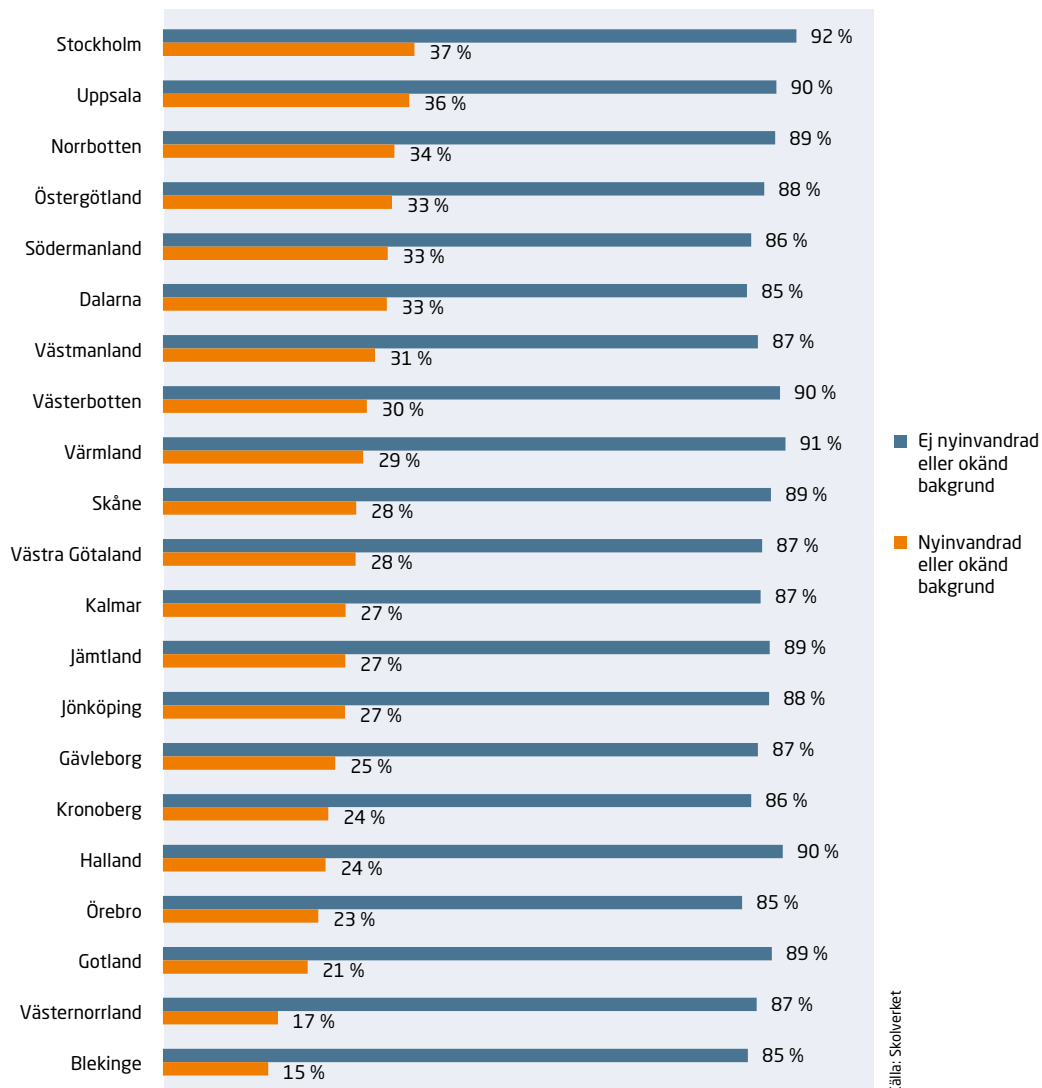
Högst andel behörighet till yrkesprogram uppnås av nyinvandrade i Stockholm, Uppsala, Norrbotten, Östergötland, Södermanland och Dalarna. I dessa län uppnår minst var tredje nyinvandrad niondeklassare behörighet. Allra högst andel behöriga till yrkesprogram hos nyinvandrade återfinns i Stockholm, där nästan fyra av tio individer uppnår behörighet. Skillnaden i behörighet mellan nyinvandrade och övriga elever i Stockholm uppgår dock till 55 procentenheter. Den minsta skillnaden mellan elevgrupperna bland länen finns i Dalarna. Där är skillnaden mellan nyinvandrade och övriga elever 52 procentenheter. Noterbart är även att nyinvandrade elever i Dalarna uppnår en jämförelsevis hög andel behöriga samtidigt som övriga elever uppnår en relativt låg andel.

Nyinvandrade elever i Stockholm uppnår även högst meritvärden, 151. I Uppsala, Norrbotten, Östergötland och på Gotland uppgår de genomsnittliga meritvärdena till mellan 140 och 143. I Norrbotten och i Jämtland är skillnaden mellan elevgrupperna som minst – 88 enheter.

I Blekinge uppnår endast 15 procent behörighet. Blekinge, tillsammans med Dalarna och Örebro, uppvisar även lägst nivå avseende behörighet för elever som inte är nyinvandrade. I Västernorrland uppnås lägst genomsnittligt meritvärde för nyinvandrade, 111.

Noterbart är att variationen i studieprestationer är relativt stor bland nyinvandrade elever. Avseende andelen nyinvandrade med behörighet till yrkesprogram skiljer det 22 procentenheter mellan Blekinges 15 procent och Stockholms 37 procent. Bland övriga elever uppgår skillnaden till som mest 7 procentenheter – från 86 procent till 92 procent. Mellan Stockholm och Västernorrland är skillnaden i meritvärde för nyinvandrade elever 40 enheter. Skillnaden mellan länen med högsta och lägsta meritvärden bland övriga elever uppgår till 31 enheter. En förklaring till detta fenomen är att antalet nyinvandrade individer är färre än övriga elever, vilket innebär att enskilda kommuner eller skolor har relativt stor påverkan på utfallet. En ytterligare möjlig förklaring är att elever med ursprung i länder med relativt svag tradition av skolväsande kan vara koncentrerade till vissa regioner, vilket kan påverka de genomsnittliga prestationerna i respektive region.

Figur 3.4 Andel behöriga till yrkesprogram i svenska regioner (läsåret 2017/18)

Figur 3.5 Genomsnittligt meritvärde i svenska regioner (läsåår 2017/18)

4 Vilka egenskaper karakteriserar framgångsrika kommuner?

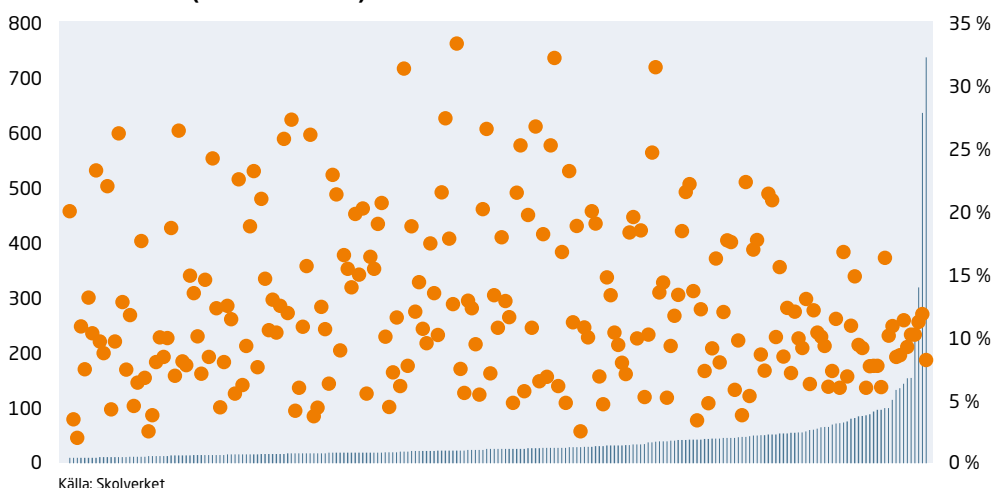
I detta kapitel beskriver vi egenskaper som karakteriserar kommuner där nyinvandrade elever uppnår goda resultat. Vi redogör för skillnader mellan olika kommuntyper, och beskriver samband mellan skolprestationer och olika kommunala parametrar.

I analyserna på kommunnivå kommer vi genomgående avgränsa oss till kommuner med minst tio nyinvandrade elever (inklusive elever med okänd bakgrund). Således utgår vi från kommuner där det finns en ”kritisk massa” av nyinvandrade elever och där en enskild elevs prestation inte påverkar utfallet alltför mycket för en enskild kommun.

I figur 4.1 nedan framgår antalet nyinvandrade elever inklusive elever med okänd bakgrund i de totalt 212 kommuner där antalet översteg tio individer läsåret 2017/18. I ungefär var tredje av dessa kommuner uppgår antalet nyinvandrade till 10–19 individer. I 20 procent av kommunerna överstiger antalet individer 50. Allra flest nyinvandrade elever har av naturliga skäl genomfört sina studier i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö.

I figuren framgår även *andelen* elever som är nyinvandrade. Denna andel varierar mellan några få procent till ungefär en tredjedel av det totala antalet elever. Vi ser dock inget tydligt samband mellan antalet och andelen nyinvandrade i respektive kommun, även om andelen nyinvandrade är något lägre bland de kommuner där störst antal nyinvandrade studerat.

Figur 4.1 Antal och andel nyinvandrade elever i nionde klass i svenska kommuner (läsåret 2017/18)

4.1 Tydliga regionala skillnader i prestationer

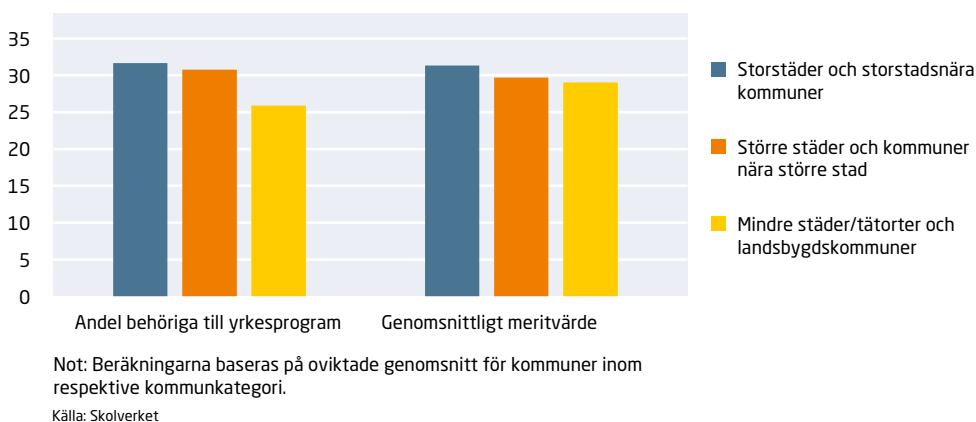
I figur 4.2 samt figur 4.3 nedan beskrivs prestationer för nyinvandrade elever i kommuner indelade i tre olika kategorier: (i) *storstäder och storstadsnära kommuner*, (ii) *större städer och kommuner nära större stad* samt *mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner*. I figurerna beskrivs andelen behöriga till yrkesprogram respektive genomsnittligt meritvärde (oviktade genomsnitt) läsåret 2017/18.

Nyinvandrade elever uppnår bäst resultat inom kommuner av typen *storstäder och storstadsnära kommuner*. Avseende det genomsnittliga meritvärdet uppgår skillnaden till 7 respektive 10 procentenheter för *storstäder och storstadsnära kommuner* jämfört med de övriga kommuntyperna. Andelen behöriga till yrkesprogram är dock även hög i kommunkategorin *större städer och kommuner nära större stad*. Andelen behöriga i dessa kommuntyper är 6 respektive 5 procentenheter högre än i *mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner*. Sammantaget uppenbaras ett mönster där nyinvandrade presterar bättre inom kommuner med storstadsprägel.

Det bör dock noteras att fördelningen av prestationer för nyinvandrade elever liknar fördelningen mellan olika kommunkategorier inom hela elevpopulationen, se figur 4.3. Avseende andelen behöriga till yrkesprogram är dock skillnaden mellan *storstäder och storstadsnära kommuner* och *större städer och kommuner nära större stad* större än för nyinvandrade. Även skillnaden mellan kommuntyp i genomsnittlig meritpoäng är något större för samtliga elever. Det övergripande mönstret är dock detsamma.

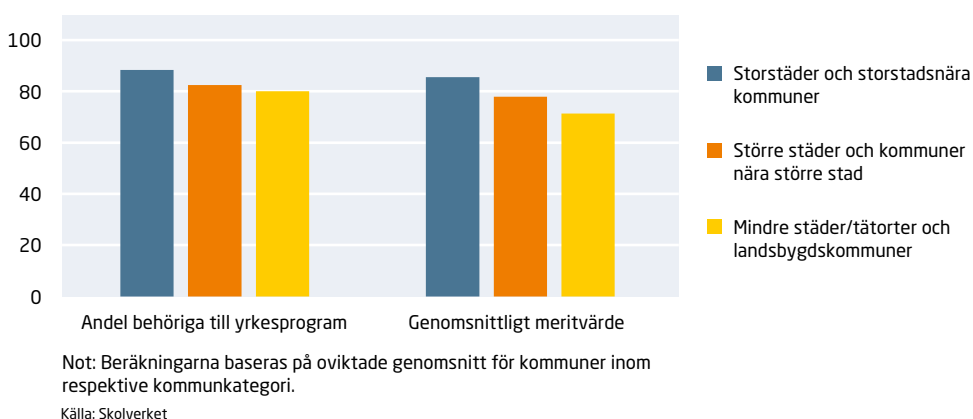
Figur 4.2 I vilka kommuntyper uppnås goda skolresultat?

Urvalspopulation: nyinvandrade elever i nionde klass

Figur 4.3 I vilka kommuntyper uppnås goda resultat?

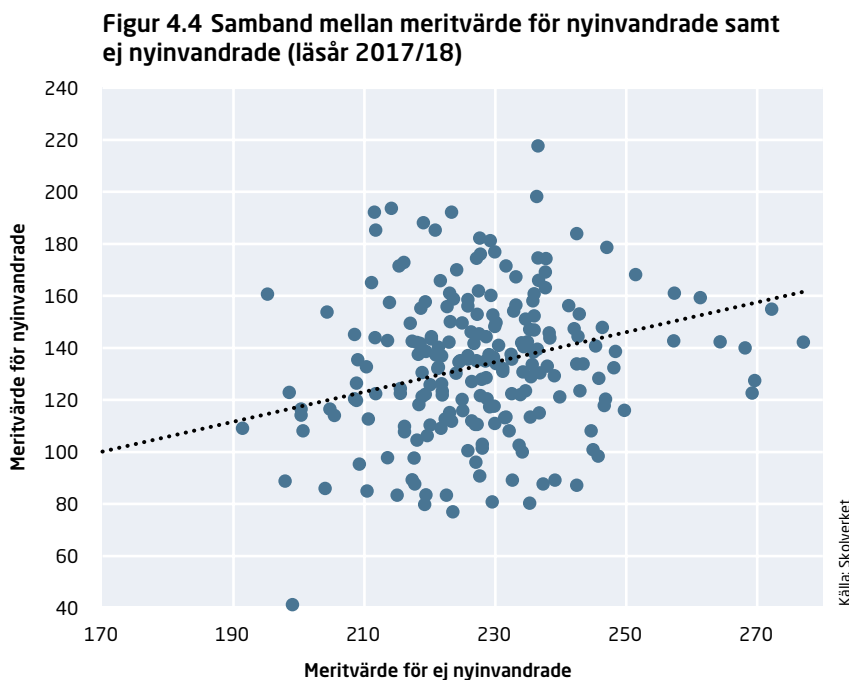
Urvalspopulation: samtliga elever i nionde klass

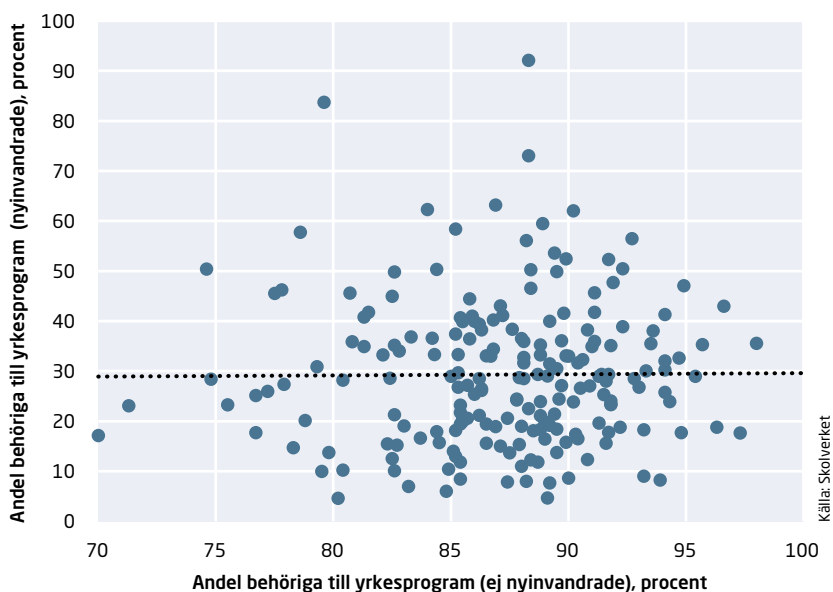
4.2 Positivt samband mellan prestationer för nyinvandrade och ej nyinvandrade

Goda strukturella förutsättningar i regioner och kommuner för att alla typer av elever ska uppnå bra resultat ger även större möjligheter för nyinvandrade att klara skolgången. I figur 4.4 nedan beskrivs sambandet mellan uppnådda meritvärden för nyinvandrade och ej nyinvandrade elever under läsåret 2017/18. Även om spridningen mellan kommunerna är relativt stor finner vi ett statistiskt signifikant samband – en ökning i meritvärdet med en enhet för elever som inte nyinvandrat ökar meritvärdet för nyinvandrade elever med drygt en halv enhet. Notera att detta samband i sig inte innebär ett kausalt orsakssamband. Nyinvandrade elever gynnas sannolikt av att ej nyinvandrade elever presterar väl, men sambandet kan även påverkas av andra faktorer såsom framgångsrika koncept inom kommuner och skolor som skapar goda förutsättningar för *både* nyinvandrade och ej nyinvandrade elever att uppnå goda skolresultat.

Vi finner dock inte ett motsvarande samband för andelen behöriga till yrkesprogram. I figur 4.5 framgår att det inte finns någon relation mellan andelen behöriga till yrkesprogram för elever som inte nyinvandrat och andelen behöriga nyinvandrade elever.

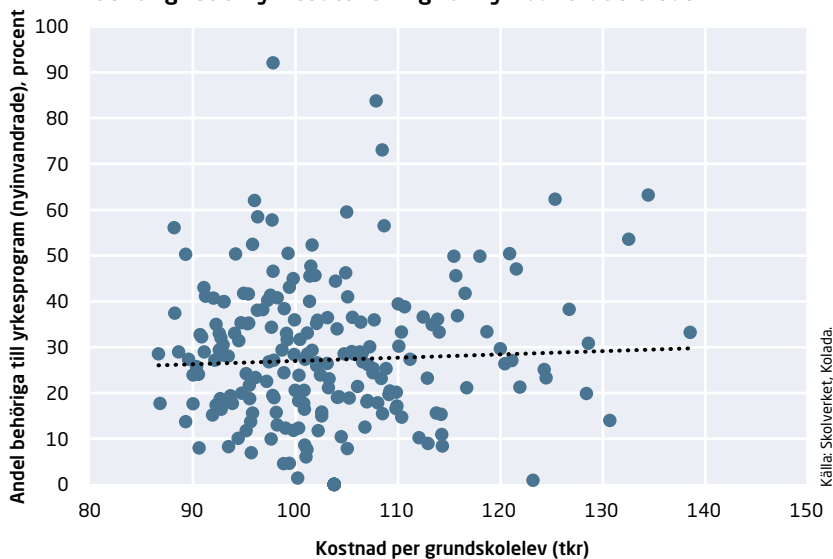
Figur 4.5 Samband mellan andelen behöriga till yrkesprogram för nyinvandrade samt ej nyinvandrade

4.3 Inget samband mellan kostnader och resultat

En möjlig hypotes är att större utgifter för utbildning ger bättre förutsättningar att stimulera till bättre resultat för skolelever. Vi finner dock inget sådant samband. I figur 4.6 beskrivs sambandet mellan kostnaden per grundskoleelev och andelen behöriga till yrkesprogram bland nyinvandrade elever på kommunnivå.⁴ I figur 4.7 visas motsvarande samband mellan kostnader och meritvärde för nyinvandrade elever. Ingen av figurerna påvisar något samband mellan ökade kostnader och nyinvandrade elevers studieprestationer.

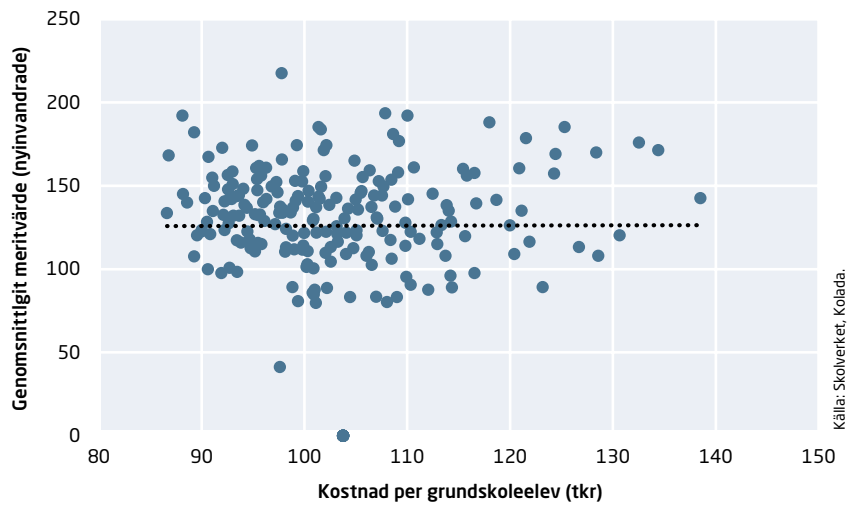
Figur 4.6 Samband mellan kostnad per grundskoleelev och behörighet till yrkesutbildning för nyinvandrade elever

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori. Kostnader per grundskoleelev beräknas för samtliga elever i grundskolans F-9.

⁴ Notera att det inte är möjligt att identifiera de resurser som specifikt tillförs nyinvandrade elever. Figuren innefattar således kostnaden för hela grundskoleverksamheten i respektive kommun.

Figur 4.7 Samband mellan kostnad per grundskoleelev och meritvärde för nyinvandrade

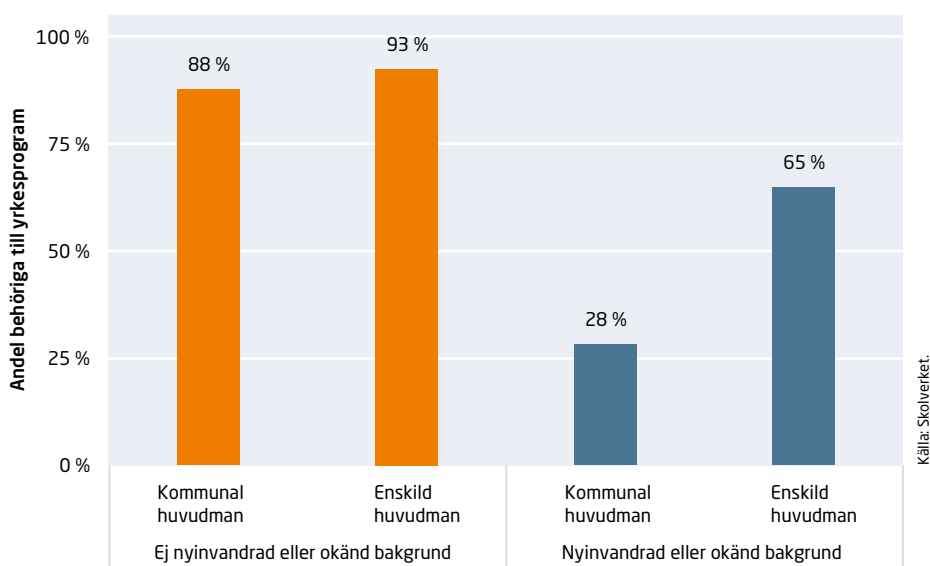
Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

4.4 Nyinvandrade framgångsrika i skolor med enskilda huvudmän

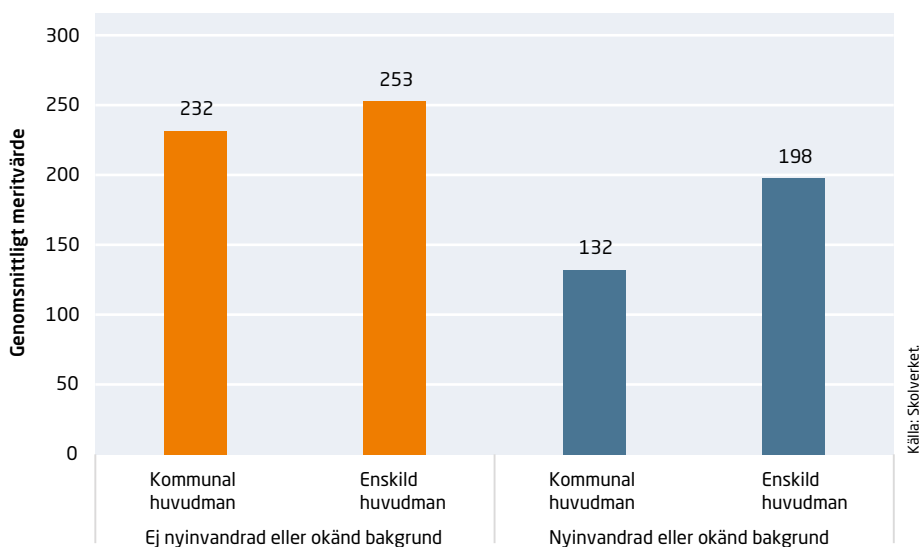
Nyinvandrade elever i skolor med enskilda huvudmän presterar bättre än motsvarande elevgrupp i skolor med kommunala huvudmän; se figur 4.8. Elever som ej nyinvandrat uppnår i skolor med enskilda huvudmän 5 procentenheter fler behöriga till yrkesprogram jämfört med skolor med kommunala huvudmän. För nyinvandrade elever uppgår motsvarande skillnad mellan enskilda och kommunala huvudmän till 37 procentenheter. Skillnaden i behörighet mellan nyinvandrade och ej nyinvandrade är således mindre i skolor med enskilda huvudmän – 28 procentenheter skiljer mellan grupperna i skolor med enskilda huvudmän, medan motsvarande skillnad i skolor med kommunala huvudmän uppgår till 60 procentenheter.

Notera dock att vi inte kan studera eleverna på individnivå, vilket innebär att vi inte kan identifiera huruvida elever i skolor med olika huvudmän har egenskaper som skiljer dem åt. Nyinvandrade elever i skolor med enskild huvudman presterar betydligt bättre, men detta kan bero på att elever som börjar i skolor med enskild huvudman har särskilda egenskaper. Dessa egenskaper kan exempelvis vara att elever i högre utsträckning har ett europeiskt ursprung eller föräldrar med högre utbildning, vilket kan påverka deras förutsättningar att prestera väl i skolan. Noterbart är även att antalet nyinvandrade elever hos enskilda huvudmän endast uppgick till 456 under läsåret 2017/18, vilket motsvarar knappt 6 procent av samtliga nyinvandrade elever i urvalet.

I figur 4.9 framgår motsvarande skillnader i studieresultat för nyinvandrade elever i skolor med kommunala respektive enskilda huvudmän. Skillnaden i genomsnittligt meritvärde mellan nyinvandrade och ej nyinvandrade elever i skolor med kommunal huvudman och enskild huvudman uppgår till 66 respektive 21 poäng. Vi ser således även i detta fall att studieresultaten för nyinvandrade elever är betydligt bättre i skolor med enskilda huvudmän. Dock kan detta som tidigare nämnts bero på socioekonomiska egenskaper hos de elever som börjar i skolor med enskild huvudman.

Figur 4.8 Bättre resultat uppnås för nyinvandrade hos enskilda huvudmän

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

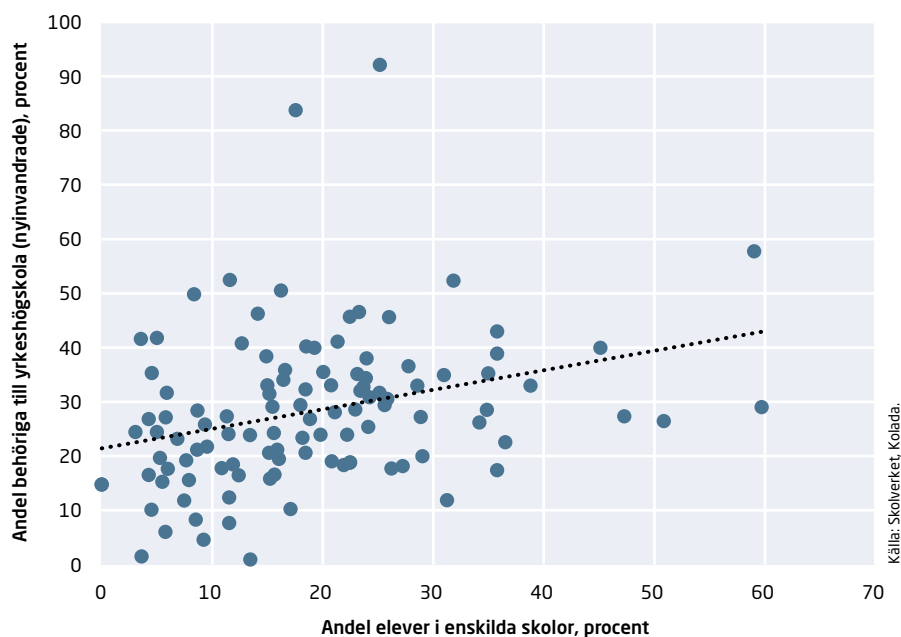
Figur 4.9 Högre meritvärde uppnås för nyinvandrade hos enskilda huvudmän

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

I figur 4.10 beskrivs sambandet mellan andelen elever i skolor med enskild huvudman och behörighet till yrkesutbildning bland nyinvandrade elever på kommunnivå. En högre andel elever i skolor med enskild huvudman ökar andelen nyinvandrade med behörighet till yrkesprogram. Detta kan bero på att skolor med enskilda huvudmän har en större förmåga att prioritera rätt resurser på nyinvandrade elever – men det går inte att utesluta att nyinvandrade elever i skolor med enskilda huvudmän har andra socioekonomiska egenskaper och förutsättningar.

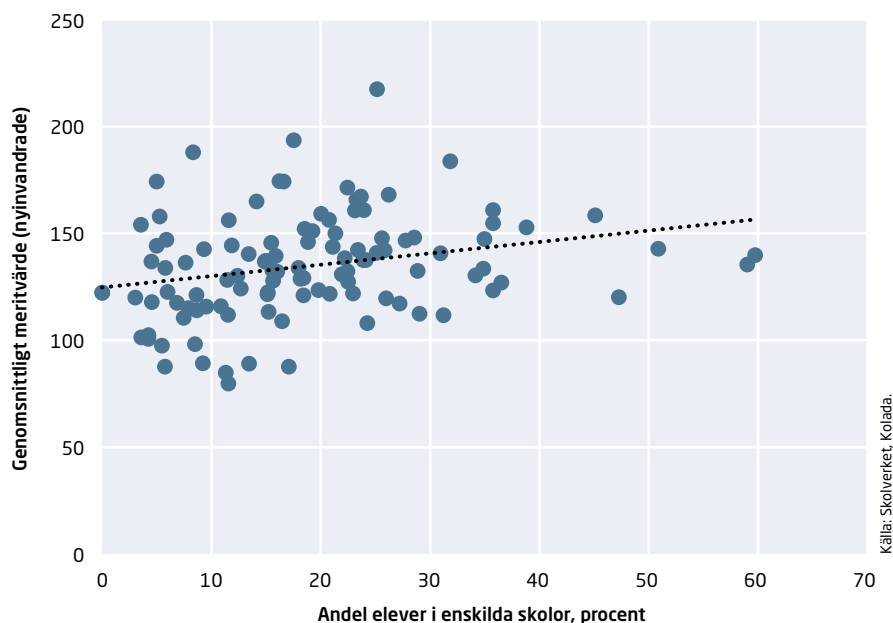
Sambandet mellan andelen elever i skolor med enskild huvudman och genomsnittligt meritvärde för nyinvandrade elever framgår i figur 4.11. Även i detta fall finner vi ett svagt positivt samband mellan andelen elever i enskilda skolor och prestationer för nyanlända elever.

Figur 4.10 Samband mellan andel elever i skolor med enskild huvudman och behörighet till yrkeshögskola

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

Figur 4.11 Samband mellan andel elever i skolor med enskild huvudman och meritvärde

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

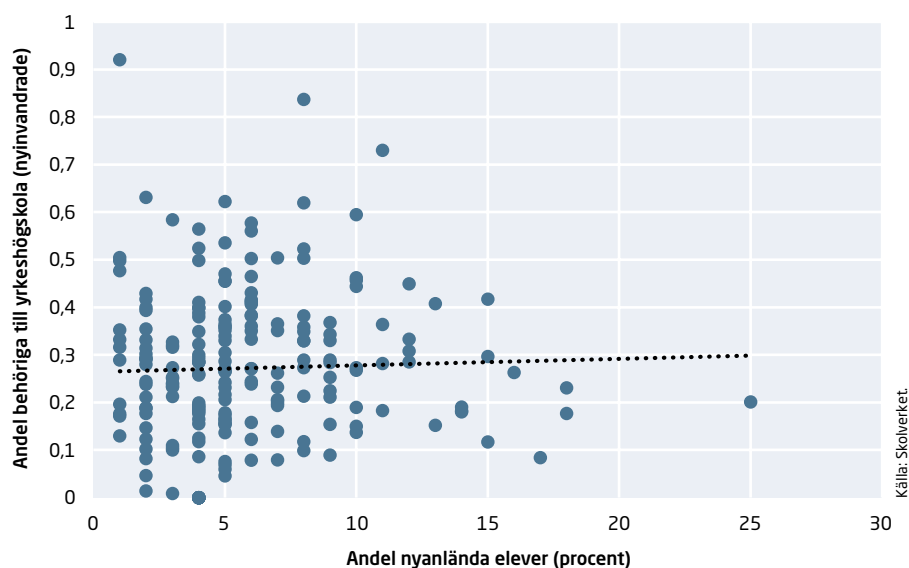
4.5 Andelen nyinvandrade elever påverkar inte resultaten

En potentiell hypotes är att det i kommuner krävs en kritisk massa av nyinvandrade elever för att skapa goda förutsättningar för dessa att uppnå goda skolresultat. En alternativ hypotes, som innebär en effekt i motsatt riktning, är att en relativt stor andel nyinvandrade elever kräver resurser som innebär att varje enskild elev ges sämre förutsättningar att uppnå goda resultat.

I figur 4.12 visas sambandet mellan andelen nyinvandrade elever i en kommun och andelen nyinvandrade med behörighet till yrkesutbildning. I figur 4.13 visas på motsvarande vis sambandet mellan andelen nyinvandrade elever och deras uppnådda meritvärde. Vi kan dock inte fastslå något tydligt samband mellan dessa parametrar.

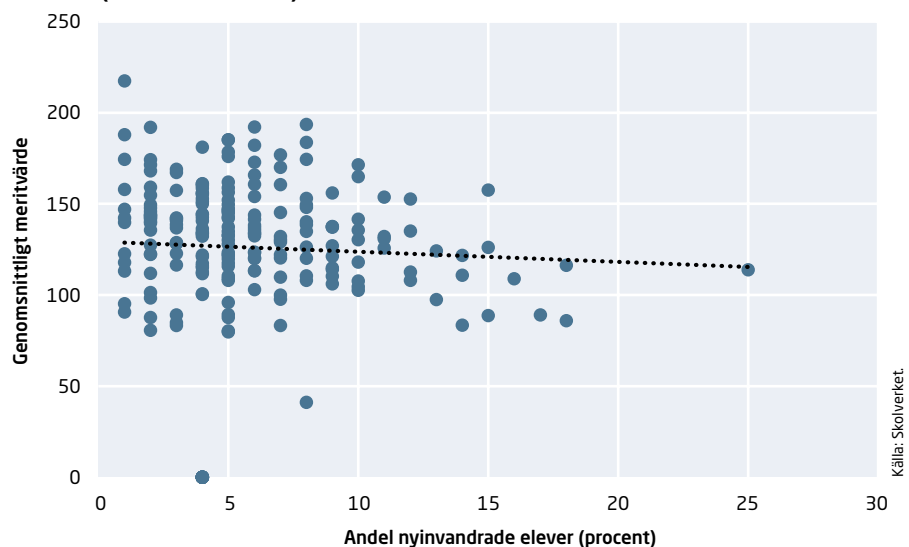
Vi har i samma syfte även studerat sambandet mellan *antalet* invandrade elever i respektive kommun och deras studieresultat. Inte heller dessa parametrar uppvisar någon samvariation. Därmed går det inte att säga att en ökning eller minskning i andelen nyinvandrade elever i en kommun leder till bättre eller sämre prestationer bland nyinvandrade elever.

Figur 4.12 Samband mellan andel nyinvandrade elever och behörighet till yrkesutbildning (läsåret 2017/18)

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

Figur 4.13 Samband mellan andel nyinvandrade och meritvärde (läsåret 2017/18)

Not: Beräkningarna baseras på oviktade genomsnitt för kommuner inom respektive kommunkategori.

5 I vilka kommuner uppnås goda resultat?

I detta kapitel beskriver vi kommuner som uppnått relativt goda resultat med avseende på nyinvandrade elevers prestationer i grundskolan. Vi beskriver olika typer av framgångsmått. Inledningsvis beskriver vi de kommuner där goda resultat uppnåddes under läsåret 2017/18. Därefter beskriver vi de kommuner som uppnått goda resultat under hela perioden läsåret 2014/15 till 2017/18. Avslutningsvis beskriver vi kommuner där utvecklingen varit som mest positiv mellan läsåret 2014/15 och läsåret 2017/18.

5.1 I vilka kommuner uppnåddes goda resultat läsåret 2017/18?

I tabell 5.1 redovisas de 30 kommuner med det *högst genomsnittliga meritvärdet* för nyinvandrade niondeklassare läsåret 2017/18. I tabellen framgår antalet nyinvandrade elever, deras uppnådda genomsnittliga meritvärde samt ett indexvärde som beskriver nyinvandrade elevers prestationer i relation till övriga elever.⁵ I Vallentuna, Grästorp, Flen, Haparanda och Hjo uppgår det genomsnittliga meritvärdet till över 190, vilket motsvarar ett indexvärde på mellan 0,8 och 0,9. Även i Kiruna och Vimmerby uppgår indexvärdet till 0,9. I dessa kommuner skiljer sig resultaten således relativt lite mellan nyinvandrade och ej nyinvandrade.

I de flesta kommuner i sammanställningen är antalet nyinvandrade elever relativt lågt. Det är värt att notera att det kan vara svårare att dra slutsatser om utbildningskvalitet i kommuner med få nyinvandrade elever, då varje enskild elevs prestation har relativt stor påverkan på det genomsnittliga resultatet. I Södertälje och Stockholm uppvisas dock relativt goda resultat samtidigt som antalet nyinvandrade elever är förhållandevis högt. I Södertälje studerade 80 nyinvandrade elever, vilket placerar kommunen på en femtondeplats över antalet nyinvandrade niondeklassare bland svenska kommuner. Stockholm är den kommun som mottagit flest nyinvandrade niondeklassare.

I tabell 5.2 redovisas de 30 kommuner med högst andel behöriga till yrkesprogram bland nyinvandrade läsåret 2017/18. Även här utmärker sig Vallentuna, då kommunen uppvisar den högsta andelen nyinvandrade som har behörighet till yrkesprogram: 92 procent. Det motsvarar ungefär samma behörighetsnivå som för elever som inte nyinvandrat. I Flen uppnåddes en högre andel behöriga till yrkesprogram bland nyinvandrade än för ej nyinvandrade. Även i denna sammanställning har dock många kommuner relativt få nyinvandrade elever. Den kommun som i tabellen uppvisar störst antal nyinvandrade elever är Södertälje, där 46 procent av de 80 nyinvandrade eleverna uppnådde behörighet till yrkesprogram.

⁵ Om meritvärdet för nyinvandrade och ej nyinvandrade elever är lika höga uppgår indexvärdet till 1. Om meritvärdet i genomsnitt är hälften så högt för nyinvandrade elever uppgår indexvärdet till 0,5.

Tabell 5.1 Kommuner med goda resultat för nyinvandrade (meritvärde)

Kommun	Antal nyinvandrade	Meritvärde för nyinvandrade	Indexvärde (relation till ej nyinvandrade)
Vallentuna	10	218	0,9
Grästorp	10	198	0,8
Flen	12	194	0,9
Haparanda	25	192	0,9
Hjo	10	192	0,9
Kiruna	14	188	0,9
Sunne	16	185	0,8
Vimmerby	11	185	0,9
Sigtuna	51	184	0,8
Skurup	12	182	0,8
Tanum	16	181	0,8
Torsby	15	179	0,7
Markaryd	10	177	0,8
Valdemarsvik	13	176	0,8
Håbo	18	175	0,7
Ljusdal	14	174	0,8
Lerum	16	174	0,7
Bjuv	22	173	0,8
Heby	19	172	0,8
Södertälje	80	171	0,7
Åre	15	170	0,8
Tjörn	13	169	0,7
Österåker	24	168	0,7
Falun	18	167	0,7
Landskrona	56	166	0,7
Överkalix	13	166	0,7
Fagersta	13	165	0,8
Borgholm	13	163	0,7
Skövde	42	162	0,7
Stockholm	619	161	0,6

Källa: Skolverket.

Not: Statistiken avser läsåret 2017/18. Endast kommuner med minst tio nyinvandrade elever, inkl. elever med okänd bakgrund, ingår i rankningen.

Tabell 5.2 Kommuner med goda resultat för nyinvandrade (andel behöriga till yrkesutbildning)

Kommun	Antal nyinvandrade	Andel behöriga till yrkesprogram (%)	Indexvärde (relation till ej nyinvandrade)
Vallentuna	10	92	1,0
Flen	12	84	1,1
Mellerud	11	73	0,8
Heby	19	63	0,7
Sunne	16	62	0,7
Åstorp	21	62	0,7
Filipstad	10	59	0,7
Nynäshamn	12	58	0,7
Älvkarleby	14	58	0,7
Tanum	16	56	0,6
Haparanda	25	56	0,6
Valdemarsvik	13	54	0,6
Trelleborg	19	52	0,6
Sigtuna	51	52	0,6
Håbo	18	50	0,5
Orsa	12	50	0,7
Hallstahammar	22	50	0,6
Skurup	12	50	0,6
Tidaholm	12	50	0,6
Kiruna	14	50	0,6
Ängelholm	21	48	0,5
Torsby	15	47	0,5
Landskrona	56	47	0,5
Fagersta	13	46	0,6
Södertälje	80	46	0,5
Svalöv	13	46	0,6
Vimmerby	11	46	0,6
Åmål	18	45	0,5
Ludvika	27	44	0,5
Köping	19	43	0,5

Källa: Skolverket.

Not: Statistiken avser läsåret 2017/18. Endast kommuner med minst tio nyinvandrade elever, inkl. elever med okänd bakgrund, ingår i rankningen.

5.2 I vilka kommuner har goda resultat uppnåtts över tid?

I tabellerna ovan har vi endast utgått från utfallet för läsåret 2017/18. Som vi visade i inledningen av denna rapport har dock nyinvandrade individers prestationer varierat över tid. Som framgick i tabellerna ovan var även antalet nyinvandrade elever i många av kommunerna relativt få under det studerade läsåret.

I tabell 5.3 kompletterar vi därför sammanställningen med genomsnittliga prestationer under samtliga läsår från årgången 2014/15 till 2017/18. Således framgår en mer stabil bild av de kommuner där nyinvandrade elever uppnår goda resultat. Vi har även avgränsat urvalet till kommuner där antalet nyinvandrade elever överstiger tio individer under minst två separata läsår under den studerade perioden.

Vi har viktat kommunerna utifrån prestationer avseende både meritvärden och andelen behöriga till yrkesprogram, och rangordnat dem med utgångspunkt i båda prestationsmått. Till höger i tabellen framgår detta rangordningsindex.

Utifrån vårt rangordningsindex har nyinvandrade elever i Lidingö uppnått de genomsnittligt bästa resultaten för nyinvandrade elever under hela den studerade perioden. Däremot har resultaten för 2017/18 varit sämre. En förklaring till den stora variationen är att kommunen tar emot relativt få nyanlända individer per år (10–15 st), vilket innebär att enskilda individer kan få stor betydelse för det genomsnittliga utfallet.

Vallentuna, vars nyinvandrade elever presterade i topp under läsåret 2017/18, återfinns på en andraplats i tabellen. Generellt uppvisar kommuner i Stockholmsområdet goda resultat – förutom de två ovan nämnda kommunerna återfinns Haninge, Nacka, Södertälje, Stockholm, Ekerö samt Botkyrka i tabellen.

Kommuner som återfinns i samtliga tre tabeller i detta avsnitt (det vill säga 3.1, 3.2 och 3.3) – och därmed har presterat väl både över tid och under det senaste läsåret avseende både meritvärden och behörighet till yrkesprogram – är Vallentuna, Flen, Södertälje, Skurup, Sunne, Kiruna samt Tanum.

Tabell 5.3 Kommuner med goda resultat för nyinvandrade (andel behöriga till yrkesutbildning)

Kommun	Genomsnittligt meritvärde	Genomsnittlig andel behöriga till yrkesprogram (%)	Rangordningsindex (0-100)
Lidingö	159	51	91
Vallentuna	144	54	89
Nynäshamn	151	50	88
Haninge	152	46	84
Haparanda	143	49	84
Nacka	141	49	84
Filipstad	116	56	83
Flen	133	49	81
Bjuv	145	43	80
Luleå	169	31	76
Södertälje	131	43	76
Hallsberg	167	31	75
Stockholm	175	28	75
Lund	151	35	74
Skurup	137	39	74
Ystad	146	36	73
Sunne	142	37	73
Åmål	126	39	71
Sala	135	35	70
Orust	132	36	70
Sigtuna	125	38	69
Ekerö	108	43	69
Mjölby	120	39	69
Söderhamn	152	28	68
Österåker	149	29	68
Kiruna	110	41	68
Botkyrka	122	37	68
Strömstad	127	35	68
Hallstahammar	142	30	68
Tanum	116	38	67

Källa: Skolverket.

Not: Statistiken avser genomsnittliga meritvärden och behörighet till yrkesprogram för nyinvandrade individer mellan läsåren 2014/15 och 2017/18. Endast kommuner med minst tio nyinvandrade elever under något av läsåren, inkl. elever med okänd bakgrund, ingår i rankningen.

5.3 Hur presterar individer i storstäder?

I tabell 5.4, 5.5 och 5.6 nedan beskrivs utvecklingen i de tre största kommunerna – Stockholm, Göteborg samt Malmö. Nästan en av fem nyinvandrade niondeklassare har studerat i någon av dessa kommuner, varför en förbättring av resultaten inom dessa kommuner påverkar stora delar av målgruppen.

Tabell 5.4 Resultat för nyinvandrade i de tre storstadskommunerna (meritvärde).

Kommun	Antal nyinvandrade	Meritvärde för nyinvandrade	Indexvärde (relation till ej nyinvandrade)
Stockholm	619	161	0,6
Göteborg	463	130	0,5
Malmö	306	129	0,6

Källa: Skolverket.

Not: Statistiken avser läsåret 2017/18.

Tabell 5.5 Resultat för nyinvandrade i de tre storstadskommunerna (andel behöriga till yrkesutbildning)

Kommun	Antal nyinvandrade	Andel behöriga till yrkesprogram (%)	Indexvärde (relation till ej nyinvandrade)
Stockholm	619	39	0,4
Göteborg	463	26	0,3
Malmö	306	21	0,2

Källa: Skolverket.

Not: Statistiken avser läsåret 2017/18.

Tabell 5.6 Resultat för nyinvandrade i de tre storstadskommunerna genomgående över tid?

Kommun	Genomsnittligt meritvärde	Genomsnittlig andel behöriga till yrkesprogram (%)	Rangordningsindex (0-100)
Stockholm	175	28	75
Göteborg	123	20	44
Malmö	136	20	47

Källa: Skolverket.

Not: Statistiken avser genomsnittliga meritvärden och behörighet till yrkesprogram för nyinvandrade individer mellan läsåren 2014/15 och 2017/18. Endast kommuner med minst tio nyinvandrade elever under något av läsåren, inkl. elever med okänd bakgrund, ingår i rankningen.

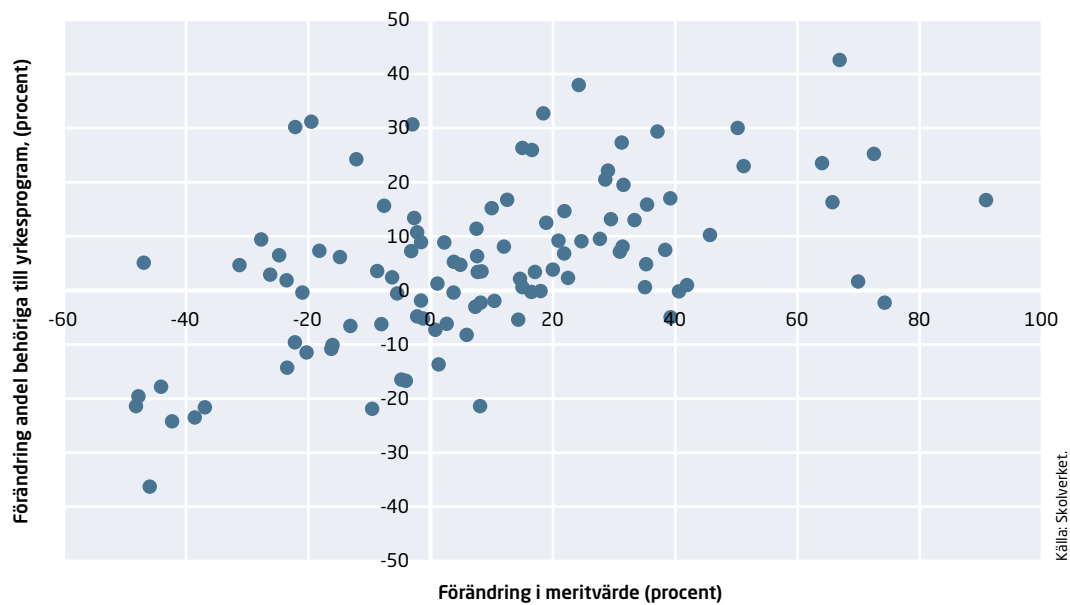
5.4 Vilka kommuner uppvisar en positiv utveckling?

Ovan har vi beskrivit kommuner som presterat väl över tid samt under det senaste läsåret 2017/18. Ett ytterligare tecken på framgångsrikt arbete inom skolan är en positiv utveckling för elevgrupper över tid.

I figur 5.1 visualiseras utvecklingen för studieprestationer bland nyinvandrade elever i svenska kommuner under läsåren 2014/15–2017/18 utifrån två parametrar: (i) andelen behöriga till yrkesprogram, vilket framgår av den vertikala axeln, samt (ii) det genomsnittliga meritvärdet, vilket framgår av den horisontella axeln. Den övre högra fyrkanten innebär således en positiv utveckling i både andelen behöriga till yrkesprogram och genomsnittligt meritvärde. Vi ser ett förväntat mönster där de flesta kommuner uppvisar en negativ eller positiv utveckling för båda variabler, då de i hög grad korrelerar med varandra.

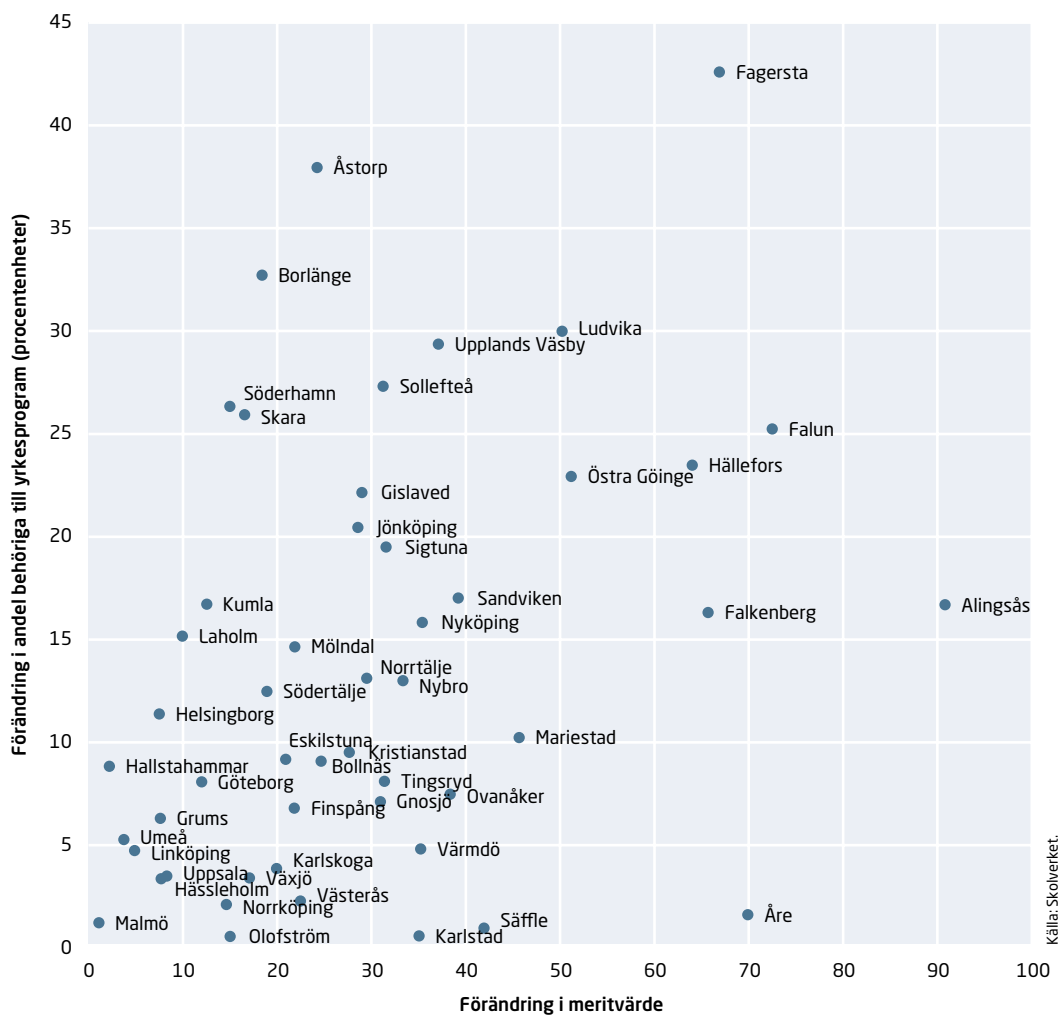
För att belysa de kommuner där nyinvandrade elevers studieprestationer utvecklats mest positivt visas i figur 5.2 de kommuner som befinner sig i den övre högra fyrkanten i figur 5.1 och därmed har haft en positiv utveckling i båda parametrar. Fagersta utmärker sig med att ha den starkaste utvecklingen sett till andelen behöriga till yrkesprogram, medan Alingsås haft den starkaste utvecklingen sett till meritvärde. Ludvika, Falun och Åstorp är andra kommuner där utvecklingen varit positiv för båda variablerna.

Figur 5.1 Utveckling för prestationer bland nyinvandrade elever mellan läsåren 2014/15 och 2017/18

Not: Observera att figuren endast innefattar kommuner med minst tio nyinvandrade niondeklassare läsåren 2014/15 samt 2016/17.

Figur 5.2 Kommuner där prestationerna förbättrats mellan läsåren 2014/15 och 2017/18

6 Vad gör de kommuner som lyckas?

När nyinvandrade elever kommer till en skola vet huvudmännen ofta inte på förhand hur många de är, hur gamla de är eller vilka förkunskaper de har. Eleverna kan oftast inte svenska och saknar erfarenhet av den svenska skolan. Ändå ska skolan, så långt det är möjligt, säkerställa att samtliga elever når kunskapsmålen. Det är en stor utmaning på samtliga nivåer.

I sammanställningen av resultaten är det sju kommuner där nyinvandrade elever utmärker sig genom att de presterat väl över tid avseende såväl meritvärden som behörighet till yrkesprogram: Vallentuna, Flen, Södertälje, Skurup, Sunne, Kiruna samt Tanum. Det är sju kommuner som sinsemellan är mycket olika när det gäller en rad faktorer som folkmängd, utbildningsnivå, geografiskt läge samt – inte minst – vana att ta emot nyinvandrade elever.

En analys på kommunnivå är förstås långt ifrån heltäckande. Vi har inte kontrollerat för elevernas studiebakgrund, och de nyinvandrade eleverna är ofta relativt få. Det betyder att skillnader i studiebakgrund och andra faktorer som påverkar resultaten kan få ett stort genomslag i statistiken. Ändå kan det, som bakgrund till vidare studier, vara intressant att se om det finns framgångsfaktorer som förenar kommunerna i fråga.

Som underlag till denna översikt har politiker, verksamhetschefer, strateger, skolledare och lärare i ovan nämnda sju kommuner intervjuats. De har fått öppna frågor om framgångsfaktorer, problem och utmaningar, i syfte att identifiera de viktigaste förklaringarna till att eleverna i dessa kommuner lyckats relativt väl. Svaren har sorterats in under tre områden: 1) politisk styrning, 2) ledarskap och organisation och 3) modersmål och studiehandledning.

6.1 Politisk styrning

En faktor som ofta lyfts fram är att nyinvandrades utbildning inte är en fråga som bör hänvisas till enstaka skolor eller eldsjälar i lärarkåren. Goda resultat hänger på att det finns ett väl fungerande ledarskap och engagemang i hela styrkedjan, från politiker och verksamhetschefer till skolledare och lärare. Lokala mål, höga förväntningar och fokus på resultat fortplantar sig och får effekt i organisationen.

Erfarenheterna av att ta emot nyinvandrade elever skiljer sig en hel del mellan kommunerna. I vissa fall, som i Södertälje, Flen och Tanum, fanns redan väl fungerande strukturer på plats när antalet nyinvandrade ökade dramatiskt under åren 2015–2016. I andra fall har flyktingvägen inneburit en större förändring – som i Sunne, där erfarenheten av att ta emot nyinvandrade elever var liten när Migrationsverket under hösten 2015 startade ett asylboende i kommunen.

Regeringen har sedan 2015 gett Skolverket i uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever, och vid behov för barn och elever med annat modersmål än svenska.

Målgruppen för de olika insatserna är bred och innefattar bland annat huvudmän, förskolechefer, rektorer, förskollärare, fritidspedagoger, lärare, modersmålslärare, studiehandledare på modersmål samt annan personal.

Uppdraget har utmynnat i generella insatser, som är tillgängliga för alla via skolutvecklingsprogrammen på Skolverkets webbplats, samt riktade insatser som är tillgängliga för ett antal utvalda skolhuvudmän med särskilt stora utmaningar. Alla skolhuvudmän i Sverige har fått erbjudande om att utse samordnare med ansvar för att upprätta handlingsplaner, och arbetet sker i samarbete med 21 regionala utvecklingscentrum.

Samarbetet med Skolverket, för att vidareutbilda personalen och skapa hållbara strukturer i organisationen, upplevs generellt som mycket värdefullt av personalen i de sju kommunerna som valts ut. Att deltagarna ofta är nöjda uppmärksammas också i Skolverkets återkommande utvärderingar. Däremot är det svårt att se vilken effekt insatserna har fått på elevernas resultat. I Skolverkets redovisning av uppdraget från oktober 2018 står bland annat:⁶

”Alla insamlade underlag ger en samstämmig bild av att förutsättningarna för ökad kvalitet på verksamheten för de nyanlända barnen och eleverna verkar förbättras (...) Det finns ännu inga mätbara resultat som kan visa om resultaten för eleverna har förbättrats. Skolverket har analyserat statistik från databasen SIRIS som rör huvudmännen som ingår i det första och andra urvalet i de riktade insatserna. Denna ger ingen entydig bild, resultaten varierar inom aspekterna meritvärde, behörighet till yrkesprogram på gymnasieskolan samt uppnått kunskapskrav i alla ämnen mycket inom och mellan huvudmän samt mellan de olika läsåren under perioden 2014/15-2017/18.”

Att skolornas personal vidareutbildas och att huvudmännen får stöttning, med stöd i forskning, är förstås värdefullt. Men det är bekymmersamt att fokus för Skolverkets utvärderingar snarare tycks ligga på genomförandet av insatserna och de medverkandes belåtenhet, snarare än elevernas resultat. Skolinspektionens återkommande granskningar av utbildningen för nyanlända elever fokuserar också på mottagandet av eleverna och styrningen av utbildningen – inte uppföljningen och resultaten. På detta område skulle det behövas fler ingående studier och mer detaljerad statistik för att se vilka insatser som får störst effekt för måluppfyllelsen.

Det lokala politiska engagemanget är också en faktor som de utvalda kommunerna ofta lyfter i sina svar:

”Vi har ett mycket bra samarbete med våra politiker, styrkedjan är tydlig och roller och ansvar uppfattar jag är tydliga mellan oss. Det finns en tillit – men den bygger helt på att vi är väldigt noga med att informera om vad vi gör och hur det går, både det som är positivt och det vi är mer oroliga för”, berättar Monica Sonde, utbildningsdirektör i Södertälje.

Men det finns en påtaglig oro kring att frågan inte längre är lika synlig i samhällsdebatten som under flyktingkrisen 2015–2016, trots att andelen nyinvandrade barn i skolan på många håll har ökat. Utmaningen kräver fortsatt ett starkt engagemang genom hela styrkedjan – från politiker till enskilda lärare.

Vad gäller övriga myndigheter nämner skolpersonalen ofta att samarbetet med Migrationsverket inte fungerar tillfredsställande. Rektorer i flera kommuner beskriver att barn kan dyka upp och försvinna utan att skolan informerats av Migrations-

⁶ Redovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska. Dnr U2018/00404/S

verket. När en familj har haft möjlighet att ordna boende utan Migrationsverkets hjälp kan det också gå en tid innan skolan får veta att barnen bor i kommunen och måste beredas skolplats. Detta får också effekter på budgeten när det ibland måste rekryteras personal, eller personal står övertalig, när elevantalet snabbt stiger eller sjunker.

I enstaka kommuner, exempelvis Tanums kommun, är mottagandet främst koncentrerat till familjer som redan har fått permanent uppehållstillstånd, vilket gör att eleverna redan har skolerfarenheter från Sverige och tidigare kartläggningar i bagaget när de kommer till skolorna.

6.2 Ledarskap och organisation

En av framgångsfaktorerna som oftast framhålls är att det finns tydliga riktlinjer och en ansvarsfördelning för mottagandet av nyinvandrade – från huvudmännen till lärare och övrig skolpersonal. Först med en fast struktur uppnås den flexibilitet som krävs när elever med olika förkunskaper ska slussas in i skolan under olika tidpunkter under året.

När en skola tar emot en nyinvandrad elev behöver skolan ta reda på vilka kunskaper eleven har med sig. Från den 1 januari 2016 är bedömningen av en nyanländ elevs kunskaper obligatorisk och reglerad i skollagen. Rektor ska få ett underlag för att kunna fatta beslut om placering av en nyanländ elev i en årskurs och klass inom två månader från att hon eller han skrivits in i svenska skolan. I de flesta kommuner placeras eleverna med klasskamrater i samma ålder – men i vissa fall görs undantag så att en elev kan placeras i en lägre årskurs för att få längre tid på sig att läsa in i grundskolan. Arbetet med kartläggning varierar beroende på hur kommunens mottagande ser ut. I vissa kommuner utförs det centralt, i andra ute på skolorna.

En möjlighet är att sätta eleverna i ”förberedelseklass”, där de får en introduktion i svenska språket. Ett problem med dessa klasser har dock varit att många elever tenderar att fastna under alltför lång tid och att den trygghet som byggts upp i gruppen av nyinvandrade också kan göra att eleverna känner sig exkluderade från skolan i stort.

I de flesta av de utvalda kommunerna får de nyinvandrade eleverna så fort som möjligt gå i en ordinarie klass. I flera kommuner beskriver skolledare och lärare hur försök med förberedelseklasser lagts ned eller strukturerats om för att snabbare få ut eleverna till ordinarie klasser. I Sunne placerades högstadiееleverna inledningsvis i en förberedelseklass, men när det visade sig att resultaten förbättrades när eleverna kom ut i ordinarie klasser slopades förberedelseklassen. Även Vallentuna hade till och med vårterminen 2017 en centralt organiserad förberedelseklass, med samverkan med respektive elevs hemskola, men från och med höstterminen 2017 tas eleverna emot direkt i sin hemskola.

Södertälje hade tidigare ett system med skolor med ”särskild beredskap”. Detta innebar att en skola var mottagningskola för arabisktalande elever i årskurs 5–9 tills en grupp på 25–30 elever var full. Därefter flyttades ansvaret över till nästa skola. Syftet var att arbeta koncentrerat med dessa elever kring studiehandledning och att få en större spridning av nyinvandrade inom kommunen. Nu ser behovet annorlunda ut, eleverna söker skola precis som andra elever och det saknas mottagningskolor eller fasta förberedelseklasser i kommunen. I Kiruna placeras eleverna på en mottagningsenhet med förberedelseklasser, men systemet är på väg att förändras:

”Till hösten 2019 planerar vi att ha en annan organisation med mottagning och snabbare placering i ordinarie skola. Vi vill verkligen ha en snabb inslussning, men i dag är det inte möjligt organisatoriskt”, berättar Riitta Kotavuopio-Olsson, rektor för språkcentrum i Kiruna.

Flen hör till undantagen – där har man på högstadiet 1–3 förberedelseklasser, varifrån eleverna slussas ut gradvis, beroende på individens förkunskaper.

Anledningarna till att eleverna så fort som möjligt slussas ut i ordinarie klass är framför allt att det anses motivationsskapande – att eleverna blir en del av en gemenskap och ser en ökad poäng med att gå till skolan. Men flera av de intervjuade påpekar också vikten av flexibilitet, att eleverna gradvis slussas ut till klasser där de har en chans att hänga med och att studiehandledning finns på plats – så att eleven kan få stöd på sitt modersmål. Inkluderingen i ordinarie klass får inte innebära att eleverna sitter av tiden, utan de måste ha reella möjligheter att följa med i undervisningen.

De flesta av de intervjuade framhåller vikten av att de nyinvandrade eleverna inte kan få vara en angelägenhet för några få – utan det måste finnas ett fungerande samarbete i hela skolan. En tydlig styrkedja, där alla vet hur rollfördelningen ser ut om det exempelvis dyker upp en ny elev, är en nödvändighet.

Flera skolor har rekryterat flerspråkig personal till bland annat fritidsverksamheten, för att få bättre möjligheter att stötta elever och reda ut eventuella konflikter. Samarbetet med elevernas föräldrar prioriteras högt. Kommunikationen måste vara tydlig och genomtänkt och nå ut direkt till vårdnadshavarna. Skolorna väljer till exempel att beställa tolkar till föräldramötena eller anordna särskilda föräldramöten på arabiska eller somaliska.

Ytterligare en framgångsfaktor är att studie- och yrkesvägledningen, syv, inkluderas i mottagandet så att eleverna tidigt får en bild av möjliga karriärvägar och vad som krävs för att uppnå deras mål. En utmaning i sammanhanget är att den svenska individualistiska synen på utbildning och karriär kan krocka med det mer kollektiva synsätt som är vanligt i många av elevernas ursprungsländer, där en individs yrkesval kan påverka statusen för hela familjen. Inte sällan saknas kunskap om vad olika yrkesvägar innebär i form av betygskrav, utbildningstid, arbetsuppgifter, lön och karriärmöjligheter i Sverige. Att ha högt ställda förväntningar och hjälpa eleverna att formulera motiverande och samtidigt realistiska mål kan vara en tids- och resurskrävande uppgift.

6.3 Modersmål och studiehandledning

Enligt skolförordningen och skollagen ska nyinvandrade som inte klarar av att följa undervisningen på svenska få studiehandledning på sitt modersmål eller det starkaste skolspråket. Det tar några år för elever att utveckla ett fungerande skolspråk – i allmänhet längre tid ju äldre eleven är vid ankomsten till Sverige. Tanken med studiehandledningen är att eleven ska utveckla sina språk- och ämneskunskaper parallellt genom att stöttas växelvis på svenska och sitt starkaste språk. Vanligast är att eleverna får cirka två timmars studiehandledning i veckan.

När det finns fler än fem elever som ansöker om modersmålsundervisning i ett språk är kommunen skyldig att erbjuda undervisning på det språket.

Hur studiehandledningen organiseras varierar en hel del mellan skolorna. Inledningsvis kan det finnas ett stort behov av studiehandledning inne i klassrummet, så att studiehandledaren tolkar och förklarar medan undervisningen pågår. För elever som kommit längre i språkkunskaperna är det vanligare med studiehandledning utanför klassrummet, på modersmål, där eleven kan ta upp problem och svårigheter som han eller hon stött på sedan det förra handledningstillfället. Modersmålsundervisningen läggs så långt det är möjligt utanför ordinarie timplan, men det kan vara svårt att få ihop elevernas och lärarnas scheman.

”Vi har uppmärksammat att det har förekommit att en elev har fått gå ifrån sin klass, men detta ska vara åtgärdat denna termin så all undervisning läggs utanför ordinarie timplan”, skriver Stina Hansson, skolspecialist i Skurup.

Den stora stötestenen för samtliga sju kommuner är att hitta kompetent personal. Skolledare och lärare beskriver hur de har ”tentaklarna ute” i lokalsamhället för att hitta personer som har de nödvändiga språkkunskaperna – gärna också en lärarutbildning, erfarenhet av att arbeta med barn och ungdomar och förståelse för hur den svenska skolan fungerar. Det är inte givet att en person som talar ett visst språk också är skicklig på att översätta facktermer i exempelvis matematik eller samhällskunskap, vilket gör att kompetensen som efterfrågas kan vara svår att få tag i.

Flera rektorer och verksamhetschefer nämner specifika personer som genom en kombination av olika kompetenser gör stora insatser. I Vallentuna finns exempelvis en flerspråkig legitimerad lärare i matematik, no och teknik – med lång erfarenhet av ”vanlig undervisning” – som ger studiestöd och arbetar med eleverna i nära samverkan med klassens ämneslärare.

När skolan väl lyckas hitta lämpliga personer är nästa utmaning att få dem att stanna kvar, eftersom det kan saknas underlag för att skapa heltidstjänster. Detta är inte minst ett problem när det gäller studiehandledare och modersmålslärare i små kommuner eller med kompetens i små språk – personalen kan behöva tillbringa mycket tid på resande fot för att få ihop en heltidstjänst.

En lösning, som bland annat används i just Vallentuna, är fjärrundervisning för att täcka behovet av modersmålsundervisning och studiehandledning i mindre språk. Flera kommuner, bland annat Skurup, vill se förbättrat lagstöd på området.

En ytterligare utmaning kan vara att behovet av olika typer av språkkompetens växlar med flyktingströmmarna. Exempelvis har Flen sedan tidigare tagit emot många flyktingar från Somalia, men under senare år har fler arabiskspråkiga elever kommit till kommunen. Det gör att skolledningarna ständigt måste anpassa och rekrytera personal som matchar behoven. Flera rektorer efterfrågar bättre tillgång till distansutbildningar och kompletterande utbildningar till olika yrkesgrupper i skolan, så att medarbetare som i första hand rekryterats för sina språkkunskaper som studiehandledare lättare kan bredda sin kompetens och arbeta i andra roller i skolan.

7 Slutsatser

Gruppen nyinvandrade är heterogen – en del har mycket begränsad utbildning och traumatiska upplevelser i bagaget, vilket försvårar skolgången. Det går inte heller att komma ifrån att det tar tid att lära sig ett språk och skaffa sig en utbildning. Även med optimala förutsättningar och oändliga resurser skulle det vara omöjligt för de flesta elever som kommit till Sverige i sena tonåren och som saknar en gedigen studiebakgrund, att läsa i kapp hela grundskolan på några få år. Utbildningsinsatserna för denna grupp borde i högre grad utgå från elevernas faktiska förkunskaper, snarare än deras ålder.

Skolverkets insatser är populära och tycks implementeras brett. Men det är bekymmersamt att fokus för utvärderingarna ligger på åtgärderna som genomförts, hur många som deltagit och om de varit positivt inställda till åtgärderna – inte på elevernas faktiska resultat. Att lärarna får delta i kompetensutvecklande insatser och att det utarbetas rutiner kan förstås stärka kvaliteten, men det innebär inte nödvändigtvis att dessa leder till önskad effekt.

En stor del av uppgiften att utbilda eleverna som kommer till Sverige under grundskolans senare år kommer även fortsättningsvis att ligga på gymnasieskolan. I Svenskt Näringslivs rapport ”Förberedd för framtiden – gymnasieskolans språkintruktionsprogram ur ett elevperspektiv” från 2017 listas en rad punkter som skulle kunna förbättra undervisningen inom introduktionsprogrammen. Det handlar bland annat om ökad flexibilitet i programupplägget och samläsning med nationella program, ökat tempo i språkundervisningen och införandet av ett gymnasieprov som kan leda till behörighet på de nationella programmen.

Men svårigheterna i att organisera utbildningen i grundskolan bör inte hindra fortsätta reformer. Även om resultaten för nyinvandrade i grundskolan överlag är sämre, visar Damvads analys att variationen mellan olika kommuner och skolor är stor. Organisation, ledarskap och politiskt engagemang spelar roll för slutresultatet. Om samtliga huvudmän lärde sig av verksamheterna som fungerar bäst skulle mycket vara vunnet, räknat såväl i tid som i resurser – för enskilda elever och för samhället i stort.

Det finns en rad åtgärder som på sikt skulle kunna förbättra mottagandet och undervisningen av de nyinvandrade eleverna:

- Inför förlängd skolplikt till 18 års ålder.
- Korta sommarlovet. Rätten till lovskola borde utökas ytterligare så att nyinvandrade elever får längre tid på sig att komma i kapp.
- Förbättra statistiken. För de nyanlända eleverna är betygen ett trubbigt verktyg – för en elev som just börjat lära sig svenska och förbättrat sina resultat avsevärt kan betyget ändå bli ett F. Skolverket har utvecklat ett bedömningsstöd, Bygga svenska, för att följa nyanlända elevers språkutveckling. Detta borde kompletteras med verktyg som gör att dessa kunskaper kan mätas och jämföras, så att det är möjligt att följa framstegen på en mer detaljerad nivå.

- Inför en resultatpremie. Det är inte i första hand resurserna som är avgörande för skolresultaten – utan hur resurserna används. Politisk styrning och organisation är två av de viktigaste faktorerna för att uppnå goda resultat. Ett starkt ledarskap och en tydlig styrkedja skapar den struktur och förutsägbarhet som behövs för att undervisningen ska kunna vara flexibel och individanpassad, även över tid. Med bättre uppföljningar och statistik finns en möjlighet att se vad en skola bidrar med vad gäller elevernas kunskapsutveckling. En resultatpremie som går till kommunerna där de nyanlända har goda resultat skulle kunna stimulera fler kommuner att se över och förbättra kvaliteten och effektiviteten i skolverksamheten för de nyinvandrade eleverna. Ett ekonomiskt incitament skulle också kunna leda till att frågan stannar högt på den politiska agendan.
- Utnyttja fritidshemmen bättre. Vissa kommuner och skolor låter nyinvandrade elever gå på fritids, även om de formellt sett saknar rätt till det. Elever som behöver träna på svenskan för att få godkänt betyg i svenska eller svenska som andraspråk borde få möjligheter att delta i fritidsaktiviteter. Tiden på fritids borde också kunna användas till studier med hjälp av digitala verktyg.
- Inför profilfritids. Tyresö kommun driver sedan 2014 ett projekt med profilfritids, där föreningar och organisationer kan ordna fritidsverksamhet för barn i åldern 9–12 år. I Tyresö handlar det främst om idrott, men konceptet borde kunna utvecklas så att det breddas till fler områden – som skapande verksamhet, matematik, teknik eller språk. Genom att utveckla samarbetet mellan fritidshemmen och föreningslivet kan fler barn få en aktiv fritid och därmed bättre möjligheter att integreras och träna sina kunskaper i svenska.
- Öka kvaliteten i, och omfattningen av, studie- och yrkesvägledningen. Personal inom såväl elevhälsan som studie- och yrkesvägledningen behöver få tillgång till kompetensutveckling i vägledning av nyinvandrade elever.
- Tillsätt en utredning med internationell jämförelse. Sverige är långt ifrån ensamt om utmaningarna i att organisera utbildning åt nyinvandrade elever. Utredningen *Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet* valde tyvärr att, på grund av tidsskäl, inte redovisa någon internationell bild. En utredning med en internationell jämförelse av nyanländas utbildning skulle kunna ge värdefulla insikter om hur skolan bäst bör organiseras.
- Initiera praktiskt tillämpbar forskning. Fortfarande finns det relativt lite forskning på området. Staten borde initiera praktisk tillämpbar forskning om hur en effektiv, högkvalitativ utbildning för nyinvandrade elever bör organiseras.
- Utöka satsningarna på ledarskap i skolan. Ett starkt ledarskap och en tydlig styrkedja skapar den struktur och förutsägbarhet som behövs för att undervisningen ska kunna vara flexibel och individanpassad, även över tid.
- Utöka satsningarna på fjärrundervisning inom modersmålsundervisning. För att kunna ge nyinvandrade elever mer undervisningstid och bättre tillgång till studiehandledning och modersmålsundervisning bör man använda sig av fjärrundervisning och distansundervisning. I november 2018 lade Skolverket fram ett förslag om att fjärrundervisning i fler ämnen än i dag borde tillåtas. Kommande regering borde skyndsamt se till att förslaget blir av.
- Säkerställ tillgången till digitala stöd och dra bättre nytta av digitaliseringen. I exempelvis Södertälje pågår ett projekt där eleverna på Hovsjöskolan och deras föräldrar får tillgång till studi.se, en sajt med över 600 animerade lektioner på sex olika språk: svenska, engelska, arabiska, somaliska, dari och tigriska. I läromedlet kan man fritt kombinera språk för tal och undertexter; exempelvis kan man välja

svenskt tal och undertext på arabiska. Även de interaktiva quiz som hör till varje film finns på sex språk. Förhoppningen är att det inte bara ska snabba på barnens språkinläring, utan också minska språkbarriären så att föräldrarna får bättre möjligheter att hjälpa till med läxor, följa barnens lärande och ha en dialog med skolans pedagoger.

- Ge Migrationsverket skyldighet att informera kommuner och landsting om asylsökande och nyinvandrade. Att kommunerna får information om om asylsökande i såväl Migrationsverkets boenden som egna boenden är nödvändigt för att kunna planera skolverksamheten. Bland annat behöver sekretessregler ses över för att säkerställa att information om asylsökande och nyinvandrade kan ges till kommunerna.

8 Referenser

Ackum, Susanne; Lundbäck, Mattias och Sobolevskaia, Tamara *En analys av ungdomars etablering på arbetsmarknaden* Svenskt Näringsliv, 2018

Skolinspektionen (2014), *Utbildningen för nyanlända elever*, 2014:03

Skolinspektionen (2017), *Skolhuvudmännens mottagande av nyanlända elever i grundskolan – Utbildning så fort som möjligt* 40-2015:6586

Skolverket (2017) *Skolverkets lägesbedömning 2017* 455/2017

Skolverket (2018) *Redovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska*. Dnr U2018/00404/S

Skolverket (2018), *Nyinvandrade elever i grundskolan* 2018:600

SOU 2017: 54 *Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet*

Appendix 1 Definitioner

Nyinvandrade elever

Nyinvandrade elever har kommit till Sverige de senaste fyra åren. De har inte bott i Sverige eller gått i svensk skola tidigare.

Elever med okänd bakgrund

Elever med okänd bakgrund saknar uppgift om personnummer, till exempel om de ännu inte blivit folkbokförda i Sverige.

Behörighet till yrkesprogram

För att en elev ska vara behörig krävs godkänt betyg i ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i fem ytterligare ämnen, totalt åtta ämnen. Andelen beräknas av de elever som fått eller skulle ha fått betyg enligt det mål och kunskapsrelaterade betygssystemet (elever som saknar godkänt betyg i alla ämnen ingår).

Genomsnittligt meritvärde

Meritvärdet beräknas som summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg och för 17 ämnen för elever som läst moderna språk som språkval. Elevens betyg omvandlas till betygsvärdena (E = 10, D = 12.5, C = 15, B = 17.5 och A = 20), och de bästa 16 ämnena summeras. Har eleven godkänt betyg i modernt språk som språkval är det ett 17:e ämne i meritvärdet. Det högsta möjliga meritvärdet för elever som läst 17 ämnen är 340, och för elever som läst 16 ämnen 320. Även om eleven fått betyg i färre ämnen än 16 kan betyget i moderna språk som språkval läggas till meritvärdet, men då kan eleven inte komma upp i det maximala meritvärdet 340 poäng. Lägsta möjliga värde är 0, dvs. ej godkänt betyg E, underlag saknas (–) eller anpassad studiegång i alla ämnen. Det genomsnittliga meritvärdet beräknas för de elever som fått lägst betyg E i minst ett ämne, meritvärde 10. Elevernas sammanlagda meritvärde divideras med antalet elever som fått lägst betyg E i minst ett ämne. Elever som saknar godkänt betyg i alla ämnen, dvs. elever som saknar godkänt slutbetyg, ingår ej.

Urval av kommuner

Det statistiska underlaget till denna analys är insamlat från Skolverket. På grund av sekretess redovisas inte statistik i kommuner där urvalet består av mindre än 10 individer. Detta innebär att urvalet innefattar kommuner där antalet nyinvandrade samt individer med okänd bakgrund uppgår till minst 10 individer. På grund av ett ökat antal nyinvandrade i grundskolan har antalet kommuner med tillgänglig statistik ökat under den redovisade perioden – se nedanstående tabell.

Studerade kommuner per läsår

Läsår	Antal kommuner med minst 10 individer i urvalet (nyinvandrade samt okänd bakgrund)
2014/15	111
2015/16	129
2016/17	229
2017/18	212

Källa: Skolverket.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00